

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Speculum Quaestionum moralium, in universam Aristotelis philosophi summi Ethicen

Case, John

Francofurtum, 1597

VD16 C 1242

Liber tertius

[urn:nbn:de:bsz:31-109038](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109038)

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

An triplex sit actio?

An ea, quæ ob metum maioris mali fiunt, aut propter bonum aliquod voluntaria sint, an inuoluntaria?

An quis impelli debeat ad malum?

An ignorantia excuset peccatum?

Agendi prin-
cipia & gene-
ra.

Quoniam vita politica affectus animi actionesque voluntatis respicit ac inuenitur, ratio videtur nunc postulare, ut quænam sint principia agendi, quæque genera, paucis hoc loco disputetur. Probè enim philosophantis est, non solum res ipsas sed rerum causas perscrutari, quippe ut ex radice non ex cortice platarum fructus, ita ex causa non ex effectu maximus rerum usus elicitur. Ne ergo in
thea-

theatro Politicę vitę cõstituti (vt imperi-
ti sagittarij) à scopo virtutis aberremus,
triplicis hęc traditur actionis distinctio,
nempe vt alia sit voluntaria, alia violen-
ta, alia mixta & quasi media. Voluntaria
est, quę intellectu cõcipitur, & imperio
voluntatis perficitur, vel si placet, quę i-
psam voluntatem suam principium &
causam habet. Voluntas enim in puppi
quasi sedens si recta sit in portum, sin
nũs in ruinam ac perniciẽ tendit. Hinc
qualis sit omnis actio ex benè aut malè
affecta volũtate facillè perspicitur. Violẽ-
ta actio proximè definitur esse huiusmo-
di, cuius principũ extrinsecus tale existit,
cui agens vel patiens renitendo non po-
test obistere, vt si quem ventus impule-
rit in scopulum, aut si hostis potẽtior ali-
quẽ rapiat in periculũ: ille enim Aeolũ,
hic Martẽ (etsi totis viribus resistat) supe-
rare non potest. Mixta deniq; aut media
actio est, quę partim extrinsecus per vim,
partim intrinsecus per voluntatem fieri
viderur, vt exorta procella in mari, rerũ
ac fortunarũ ex nauĩ eiectio, quę respec-
tu voluntatis voluntaria, respectu rēpe-

Actio volun-
taria quid.Actio violen-
ta quid.Actio mixta
quid.

statis violēta dicitur. Ceterum hoc genus actionū magis ad volūtatem ppter electionē, quā ad vim ppter impulsionē videtur accedere: voluntas enim cogi & impelli nō potest: est ergo (vt summam definiā singula (violētum cū vi impellimur, inuitum cū molestē mouemur, voluntarium cum iucundē allicimur, mixtum deniq; cum ad vtramq; partem quasi vacillātes flectimur. Sequitur nunc alia quęstio, nimirum, An ea quę ob metum maioris mali fiunt, aut propter bonum aliquod, volūtaria sint, an inuoluntaria? Omnis actio humana (vt iā patet) est aut spontanea, sub qua mixta, aut violēta sub qua inuita analogicē cōtinetur, Quęstio hęc (vt ait Burleus) de mixta actione vel inuita agitatur: metus enim molestiam parit, bonum voluntatē incitat. Ob metū maioris mali fiunt exempli causa, vt rerum iactura in tempestate immersio, perpetua custodia principis ne hostis inuasio fiat. Propter bonū aliquod fiūt, verbi causā, vt mētiri propter lucrum, templum Dianę incendere propter famam, Exemplū Arist. in textu est, vt

Inuitum
quid.

Quęst. 2, ca.
primi.

Spontaneam
actionem
mixta continet,
inuitam
violēta.

vt si quis tyrannus dominus parentū & liberorū, proponat turpe aliquid faciendū: hac lege, vt si faciant, incolumes sint ac salui, sin minus interficiātur. Dubitatio iā est, vtrū in his ac similibus sponte an inuiti agamus? Vt verbo resoluatur quæstio, si metum mali spectes inuitē, si spem & expectationem boni sponte nos agere existimam⁹. Est enim in metu quædam impulsio, est etiam in sperato bono quædam ad omne facinus aggrediendū dulcis persuasio. Veruntamē aureis literis est mentibus hominum inscribenda illa diuina Aristotelis sententia, nempe quòd nemo mortalium ad atrox flagitium cōmittendum vel metu maioris mali vel motu insignioris boni impelli debeat, etiam si exquisitissima tormenta & cruciatus proponātur, imò et si mors statim crudelissima esset oppetenda. Quare licet sint quædā mala tristitia & luctuosa subeunda aliquando, vt cicutam bibere cum Socrate, mala tamen, turpia & factinorosa nunquā sunt committenda, et si ferrum minitari, et si aurum polliceri velit tyrannus. Incepta nō est illa vetus di-

Quæstio 8.
An quis debeat impelli ad malum.
Actio eadem diuerso respectu inuita dici potest, & spontanea.

stinctio de malo culpæ, & de malo poenę:
 illud nemo cōmittere & perpetrare, hoc
 quispiã subire & sustinere iustis adhibi-
 tis circumstantijs debet. Si iubeat Nero
 Paulum ad ensem, Petrum ad crucē tol-
 li, ferendum est, quia est malum poenę: si
 imperet negare Christum, nō est feren-
 dum, quia est malū culpæ. Postrema hu-
 ius capituli quæstio discutiēda iam venit.
 An ignorantia excuset peccatum? cuius
 appēdix est, An ebriosus duplicem mere-
 atur poenam? Extremæ dementiæ est di-
 cere non putaram, at maioris insaniæ est
 post scelus commissum dicere ignoraue-
 rā. errare possumus quia est humanum,
 ignorare autē nō debemus, quia est pec-
 catum, tã enim abest à venis crassa igno-
 rãtia, quam distat à virtute magna mali-
 tia. Cæterùm si peccantē aliquando se-
 quatur dolor (idēq; nō desperationis,
 quæ est immanis, sed cōtritionis ac pœ-
 nitētiæ (vt ait in textu philosophus) quæ
 est laudabilis (cōcessa venia illum trahē-
 dum ad bonū, inflicta poena semper non
 deterrendum esse existimauit Plato. Est
 itaq; ignorantia aut natia & simplex, vt
 in

Quæst. 4.

Ignorantia
non excusat
peccatum.

In Timæo.

in mancipijs & seruis à natura, quæ quodammodo excusat, est crassa & supina in impijs ac sceleratis, quæ nõ dimi-
 nit sed aggrauat, non tollit sed auget peccatum. Hinc ebriosum duplicem mereri poenã
 cõcludit Aristoteles: vnã propter ebri-
 tatem, alterã propter ignorantiam. Nam
 vt in vino est venenum, ita in voluntaria
 ignorantia est flagitium, imò ipsa igno-
 rantia est peccatũ: Sequitur ergo in cal-
 ce capitis salutare consiliũ, vt in omni
 actione vitæ singulas circumstãtias dili-
 genter consideremus, nempe, quid, quis,
 vbi, quando, quare, quomodo, & quor-
 sum: quis personam, quid rē & modum,
 vbi & quando locum & tempus, quare
 causam, quomodo mediũ ac instrumen-
 tum, quorsum denique finem significat,
 Ex his finem maximè ponderandũ sua-
 det philosophus: est enim in fine motus
 & quies, motus quoniam ad agendũ in-
 citat, quies quoniam cum quadam mel-
 lissima delectatione omnem actionem
 claudit ac perficit.

Circumstan-
 tia quædam
 in qualibet
 actione con-
 siderandæ.

M 5 Disin

*Distinctiones & argumenta prima
questionis,*

Princi- piū a- gendi est du- plex,	Externum, idq; aut	}	Trahens, vt obiectum, sicut	
			vox eloquentis.	
	Internum, idq; aut	}	Impellens, vt violentum, si- cut vis tempestatis.	
			Primariam, vt voluntas, cuius obiectum est bonum.	
		}	Minus primariū, vt intelle- ctus, cuius obiectum est verū.	
			Simpliciter per externum principium, puta procellam.	
	Violenta ea- demque vel	}	Ex parte, quæ vul- go inuita dicitur, & hæc est aut	am, quæ cæco a- liquando impetu ad malum pellit.
				Per animi pertur- bationē, qua ho- mo sæpè ad suam perniciē veluti tē- pestate rapitur.
Actio dici- tur aut	Voluntaria, quæ est,	}	Immediata, quæ impediri non potest, vt velle, nolle.	
			Mediata quæ mediante alia potentia fit, vt loqui, &ambu- lare: & hæc impediri potest.	
	Mixta, quæ fit	}	Per externam causam, sic vi- olenta.	
			Per internum motum volū- tatis, sic voluntaria dicitur.	

Opp.

*Plura sunt principia actionis quàm hæc tria quæ e-
numerantur, ergo questio malè statuitur. Antecedens
probat, quia sensus, appetitus, affectus sunt agenda
principia, vt ait philosophus 6. Ethic. cap. 1.*

Resp.

Resp.

Actiones à sensu, appetitu & affectu fluentes ad voluntatem, tanquam ad primum principium agendi in homine reuocantur, sensus enim, appetitus, & affectus imperio rationis ac voluntati sceptro subijciuntur: cum tamen rebelles & contumaces sunt (vt saepe contingit) actiones ab illis profect. quodam respectu sunt violenta, vt furor Herculis, quodam respectu inuita, vt cecus amor iuuentutis, quem paenitentia sequitur: inuitè enim tum agere dicimur, cum nos egisse tãdem paeniteat.

Opp.

Si qua sit actio voluntaria, est actio mali (ad quod ab ipsa natura propensiores sumus) sed actio mali non est voluntaria: ergo nulla actio est voluntaria: Mater constat libro septimo Ethicorum, minor probatur in textu huius cap. vbi probat philosophus omnes actiones improborum esse inuoluntarias. Ratio est quia per ignorantiam fiunt. Verba textus haec sunt: Quod sit imprudentiã non est omnino voluntarium, & paulo post, ignorant quidem improbi omnes, quae faciendae sunt, quae fugienda.

Resp.

Omnes actiones virtutum ac vitiorum sunt quidem voluntariae, maxime autem vitiorum, in quae facild natura veneno infecti dilabimur. Ad rationem verò respondeo: duplicem esse ignorantiam, vnam puram

negationis, alteram male dispositionis: Illa non est voluntaria, quâ nesciens omnino ruit in malum, hæc verò est voluntaria, quia actioni male præbet assensum: cum dicit ergo philosophus quòd ignorant improbi, intelligit crassam illam ignorantiam male dispositionis, quâ fascinati homines, contumaciter volunt in tenebris ignorantia volutare.

Distinctio & argumenta de 2. & 3.
quæstione.

		Ne fiat scandalum alteri.
	Culpa, ad quòd nemo impelli debet vel	Ne fiat periculum sibi.
Malum est duplex,	ob metum maioris mali vel ob spem maioris boni.	Ne fiat damnum civitati: qui enim malum perpetrat, leges violat, & civitati damnum infert, vt est 5. lib. Ethicorum cap. 4.
		Pœna & damni, ad quòd & malus per legem, & iustus per vim & tyrannidem impelli potest, & aliquando debet.

Opp.

Philosophus in 3. de anima dicit quòd voluntas sit mouens & motum.

Omnia in quibus non est voluntas non sunt voluntaria, sed in actionibus metu factis non est voluntas: ergo actiones metu factæ non sunt voluntaria: minor probatur, quia operatio quæ fit ex metu, contra voluntatem fieri dicitur, remoto enim metu non fieret.

Resp.

Resp.

Considera-
re ad hunc vel
respectu

Externi principij impellentis, vt
puta tempestatis, & sic ex parte vio-
lenta est:
Interni principij, nempe voluntatis
& mentis, qua omnem affectum
regerent: & sic voluntaria dicitur.

Opp.

Iuuenis concupiscentia incensus id agit saepe quod
alias immunis a passione non omnino ageret, ergo a-
ctio in ipso ardore passionis edita non videtur esse vo-
luntaria.

Resp.

Stultè Alcmeon in caede materna affectum, ridicu-
le Aeschilus in secretis detegendis suam ignorantiam,
ineptè hodie multi Deum & fortunam accusant, cum
malè egerint: affectus enim, ignorantia & fortuna a-
ctiones nostras non reddunt inuoluntarias, imò magis
voluntarias efficiunt, quippe hisce stimulis incitata
voluntas pessimum istis malis prabet assensum, quod
est proprium opus voluntatis: quare etsi rediens ad se
homo dolore & poenitentia concutiat, quòd talia
commiserit: in committendo tamen libertatem, vel
potius licentiam voluntatis impiè exercuit.

Affectus i-
gnorantia,
fortuna, non
reddunt acti-
ones inuo-
luntarias.

Opp.

Nullam malum spe aut metu fieri potest à voluntate. Metaph. II.
te, ergo malè statuitur quaestio. Antecedens probatur,
quia Deus seu prima causa est forma mouens & actus
voluntatis, à qua nihil mali fluit.

Resp.

Resp.

Quando ad vnum effectum dua cause necessarid concurrunt, potest esse defectio in actu ex parte vnius, & non ex parte alterius: hoc ergo posito, quod ad velle concurrant Deus & voluntas, potest tamen esse defectus ex parte voluntatis, interim vt nulla sit causa malæ

Deus semper parte diuini nominis. Diuina enim voluntas semper vult bonum. Influeus bonum, nulla tenetur lege voluntatem ad bonum impellere: si ergo à recto declinet voluntas, à se nō à Deo fluit Defectus.

Opp.

Violentum & voluntarium in actionibus non sunt opposita, ergo malè diuiditur actio in violentam, voluntariam & mixtam. Antecedens patet, quia eiectio lapidis sursum est & violenta & voluntaria, sic saltatio.

Resp.

Lapidis eiectio & violenta & voluntaria, sed diuerso respectu: nam respectu lapidis est violenta, respectu hominis est voluntaria. De saltatione dico, non esse contra naturam, quia ab intrinseco principio profiscitur.

Distinctio & argumenta de 4. quæstione circa ignorantiam.

Natiua in infantibus & seruis à natura, qua quodammodo excusat peccatum, quia non est voluntaria.

Ignorantia inuita in bene valentibus, sed non est aut < valentibus scire & operari bonum, vt si quis

si quis vinculis apud Turcam detentus si-
dem religionemq; optaret intelligere, ty-
rannide tamen oppressus non potest, &
talis ignorantia excusat errorem.

Crassa seu supina ex aduerso in bene
potentibus, sed non volentibus scire & o-
perari bonum, & ista ignorantia longè
abest ab excusando peccato, nam ipsa est
peccatum.

Crassa ignorantia
aggrauat peccatū
quia fit

- Ex socordia, vt in otiosis.
- Ex philautia, vt in superbis.
- Ex malitia, vt in desperatis,
- quorum vox est, scientiam tua-
rum viarum nolumus.

Opp.

Est aliqua ignorantia merè priuatiua, ergo illa tri-
plex distinctio ignorantia non est sufficiens.

Resp.

Respondendum est priuatiuam ignorantiam aut Ignorantia
non omnino ad institutum pertinere, aut quod magis priuatiua,
placet, sub inuita ignorantia analogicè comprehendit.

Opp.

Natura est mater benigna omnibus, quam si sequa-
mur nunquam à vero aberrabimus, teste Cicerone: er-
go non est natina ignorantia.

Resp.

Natura seruum & ignorantiam parit, & tamē est
mater

Natura ma-
ter benigna
etiam seruis

mater omnibus. Nam vtile est seruo inferuire, vtile est
multis res altas ignorare: aliter ciuitas qua est natura
filia florere & conseruari non potest. Verum tamen est
quod dicit orator non errare nos, si sequamur naturā:
non errat sapiens, non errat seruus, si natura vterque
in suis dotibus obsequatur.

Vtrum belluæ & pueri agant sponte?

Voluntarium
duplex.

Voluntari-
um sumi-
tur bifariā,
aut pro

Actiōne fluente à principio actiuo cū
cognitione finis perfecta, & sic belluæ
& pueri non agunt sponte.

Actiōne fluente à principio actiuo
cum cognitione finis imperfecta: & sic
in textu belluæ & pueri voluntarie a-
gere dicuntur.

An potius sit moriendum quàm tur-
pe committendum?

Moriendum
potius quàm
vt turpe cō-
mittamus.

Est potius
moriendū,
quia

Turpe infamiam post mortem parit:
melius est ergo mori pro virtute quàm
viuere cum ignominia.

Turpe miserum facit: melius est ergo
mori cum dignitate quàm viuere in ser-
uitute peccati, peccatum enim (vt ait
philosophus) est quadam mors & corrup-
tio animi.

Turpe Deum insensum reddit, quia
summum, simplex & incommutabile
bonum.

An

An omne violentum sit inuoluntarium?

Violentum { Opponitur naturali, & sic est tam in Violentum
 capitur duo { rebus inanimatis tam animatis. duplex.
 bus modis, { Opponitur voluntario, & sic est solū
 vel vt { in habentibus propositum: hoc autē mo-
 do acceptum est semper inuoluntarium.

An aliquis actus voluntatis sit inuoluntarius.

Duplex a- { Primarius, qui proximè essentiam
 ctus volun- { voluntatis sequitur, vt velle, nolle, &
 ratis. { hic non cogitur.
 { Minus primarius, qui aliâ potentiâ
 { mediante nascitur, vt loqui & ambula-
 { re, & hic aliquando est inuoluntarius
 { & inuitâ Mineruâ (vt aiunt) editus.

An omnis actio sit inuita quam ignorantia efficit.

Non est nisi per ignorantiam natiuam & inuitam Ignorantiæ
 fiat, quippe per ignorantiam crassam facta est quidem actio inuita
 magis voluntaria. quid.

An actio mixta magis vim quàm voluntatem sequatur.

Magis volun- { Internum eiusdem principium. Actio mixta
 tatem sequi- { Agens liberum & à nulla omnino magis sequi-
 tur, quia est. { necessitate coactum. tur voluntatē
 quàm vim.

N An

An concupiscentia sit voluntaria?

Concupiscentia est voluntaria. Est propter

}	Consensum voluntatis, cum affectu mouetur.
	Appetitum delectationis, cum voluntate vincitur.

CAP. II.

Quid electio? & an sit voluntas, ira, cupiditas, vel opinio?

An omne voluntarium sit eligendum?

CVM electio sit omnium humanarum actionū trutina, qua in omni passu vestigioque vitæ tanquam norma vitimur, cum sine electione palea pro grano, scoria pro auro, umbra pro luce, hoc est malum pro bono sumitur, placuit philosopho electionis tractatum distinctioni actionis annectere: mores enim (vt est in fronte huius cap.) magis electione quàm actione distinguuntur.

Electio quid.

Est enim electio actio mentis libera & soluta, qua melius in bonis assumitur, & peius in malis dubijsq; cuitatur, vel (si magis placet) electio est medij quod videtur melius ad finē assequendum per delibera-

tio-

tionē antegressam approbatio: quæ et si
 tota sit voluntaria, voluntarium tamen
 quod est latius patet quàm electio. Pueri
 enim belluæ quodam modo voluntatis,
 nō tamen electionis participes habētur.
 His positis quæritur, an electio sit vo-
 luntas, ira, cupiditas vel opinio? Volūtas
 in primis esse negatur, quia volūtas est fi-
 nis, electio est mediorum ad finē; volun-
 tas aut sæpè eorum quæ fieri nō possunt.
 electio est eorum solū quæ sunt in no-
 stra potestate: voluntas deniq; est poten-
 tia, electio verò est quidam actus ipsi vo-
 luntaris. Negatur etiā esse aut ira, aut cu-
 piditas, quia istis affectib; sæpè exæstuant
 belluæ quæ electione & consilio non gu-
 bernantur; præterea cū nihil sit electio-
 ni in festius quàm cupiditas, nihil cōsilio
 magis repugnans quàm ira & temeritas,
 absurdum esset electionem aut iram, aut
 cupiditatē appellare. Postremò quòd nō
 sit opinio, triplici ratione ex textu pro-

Voluntariū
 latius patet
 quàm elec-
 tio.

Electio non
 est voluntas.

Electio non
 est opinio.

N 2 for-

formidine, electio verò cū quadam certitudine & cognitione copulatur. Nā ea eligimus quæ scimus optima, ea verò opīnamor quibus nō sine metu assentimur. Si quis vrgeat min^o cōsultò moueri hoc modo quæstionem, An electio sit voluntas, an sit ira, cupiditas, vel opinio, cū nemo sit tam imprudens qui esse fateatur? respondeo cum Borræo, non vocem sed sensum audiendū esse, qui est an electio sit in omnib. quæ voluntate, quæ ira, quæ cupiditate, vel opinione geruntur: hoc planè insinuat philosophus in calce capitis, vbi omne voluntarium non esse eligendum concludit, nisi cum antegressa est deliberatio.

Opp.

Opp.

Deliberatio ordine natura precedit electionem: primum enim deliberatur, tum eligitur: ergo tractatus deliberationis tractatum electionis precederet.

Resp.

Quamuis ordine natura precederet, ordine tamen discipline sequitur: hinc enim fit quod finis ante alias causas sepe tractetur, vt in primo Ethico. patet. Nam ex fine & effectu omnis nostra scientia nascitur. Cum ergo electio sit finis deliberationis, primum in intentione doctrina proponitur, quamuis ordine & actione natura sequatur.

Opp.

Electio non solum medioum sed etiam finis approbatio est: ergo male ad media solum astringitur. Antecedens probatur autoritate philosophi lib. 1. cap. 7. vbi docet alios fines propter aliud, alios propter se expeti, quod fieri non potest, sed finis sub electione non caderet. Nam sine electione meliorem finem non distinguimus.

Resp.

<i>Electio capitur duobus modis,</i>	{	<i>Communiter pro quolibet actu voluntatis, & sic illic intelligitur.</i>	- Electio bifariam sumpta
		<i>Strictè pro actu voluntatis tendentis per certiora media ad finem, & sic propriè hoc loco sumitur.</i>	

Opp.

Id eligimus quod scimus esse optimum: sed scimus si-

nem esse optimum, ergo eligimus finem. Maior est Arist. in hoc cap.

Resp.

Eligimus optima, quomoda intelligendum.

Intelligitur philosophus de medio non de fine, nisi finem medium velis intelligere, quem finem electio vel medium ad ulteriorem assequendum intuetur.

Opp.

Concupiscentia hoc loco negatur esse voluntaria: ergo incensus concupiscentia non peccat: nam omnino peccatum est voluntarium.

Resp.

Non peccat ex parte affectus qui est naturalis, sed respectu consensu qui est voluntarius.

Opp.

Incontinentes & impotentes cupiditate non voluntate, libidine non electione in actu agere dicuntur: ergo omnes actiones virtutum & vitiolorum non sunt voluntariae & electivae, nam incontinentia est vitium ut probatur 7. Ethico.

Resp.

Si voluntas & electio strictè sumantur, utriusque obiectum est bonum, & sic neque electione neque voluntate reguntur incontinentes: si verò fuse & communiter accipiantur, sic bonum & malum utriusque obijciuntur, & hoc modo tam secundum voluntatem quam electionem incontinentes agere dicuntur. Nam ut voluntas in bonam & malam, ita electio in sanam & corruptam dividitur: sana

sana mente & consilio boni qua sunt bona eligunt, de- Electio sana.
 prauata mente ac iudicio mali malis inescantur. Corrupta.

Opp.

Nulla est affinitas, nulla similitudo inter electionem & illa quatuor, à quibus in hoc capite distinguitur: ergo frustra instituitur controuersia. Antecedens patet si singula definias: est enim voluntas libera potentia anima, est ira motus animi ad vindictam, est concupiscentia veluti tuda ac fomes animi ad peccatum, est opinio vaga animi de rebus imaginatio per ancipitem assensum, est denique electio mediocriū optimorum ad finem assequendum approbatio.

Resp.

Conceditur consequens & consequentia. Nam hoc contendit philosophus, ista inter se non omnino confundi: distinguit tamen quia fuerunt philosophi qui confundi existimauerunt.

C A P. III.

An omnia cadant in deliberationem?

COMES electionis est diligens & maxima in rebus discutiendis deliberatio, cuius fructus sunt recta ciuitatis gubernatio, optima mediocriū electio: suppressio vitiorum, virtutum commendatio, fortunæ deniq; omnisq; temeritatis

Deliberatio comes electionis.

N 4 ab

ab arce animi exilium & exterminatio :
 fortuna caca est rerum humanarum do-
 mina, at certa est in cōsilio humanarum
 actionum anchora. Furit Alexander cū
 affectum, & floret Alexander cū consili-
 um sequitur: furore percitus Clitum oc-
 cidit, at consilio munitus Rempublicam
 sapienter gessit, Tragoedias temeritatis
 quis non videt? Asylum ergo cōsultatio-
 nis qui contēnit? sed philosophum non
 ago. Quæritur hoc loco, An omnia in de-
 liberationem cadāt? negat philosophus
 quia neq; stulta, neq; certa, neq; æterna,
 neq; naturæ & fortunæ euenta omnino
 ad consultationem referantur. De ijs er-
 go solū consilium capimus quæ penes
 nos sunt, adeoq; in nostra potestate sita,
 quæq; geri & administrari à nobis debēt,
 & sanè non hæc omnia, sed ea solū quæ
 & percipi ab intellectu, & fieri à ratione
 possunt, quæq; adeò sunt dubia & incer-
 ta, vt non ad sensum pateant omnibus,
 sed aliquando sapientibus ancipitem du-
 bitationem adferant, Est ergo delibera-
 tio (si velis definire) nihil aliud quàm di-
 ligens ac prudens meditatio de rebus fu-
 turis,

In delibera-
 tionem quæ
 res cadant,
 quæ non ca-
 dant.

Deliberatio
 quid.

turis, dubijs & contingentibus, in nostra potestate positus, qua meliora media eligantur ad optatum finem assequendum. Aliter sic: Deliberatio est intenta animi meditatio de rebus futuris in nostra potestate positus quæ medium optimū volūtati ac electioni obijcit. Nam vt per electionem assumitur, ita per deliberationem discutitur & demonstratur actionis medium. Hinc nascitur inter vtrumque quædam distinctio, quia electio est actus voluntatis, deliberatio verò mentis, electio certa, consultatio dubia, electio cōsiliū sequitur, cōsultatio electioni præmittitur: primum enim cōsilio, maturè tū opus est factu: quippe dico deliberandum esse diu quod est faciendum semel. Nam aliter sera sequetur vox illa poenitentis, Tædet. Ancillantur deliberationi virtutes istæ, prudētia, solertia, prouidentia: prudētia vt omnem stultitiā, solertia vt omnem obtusitatem, prouidentia vt omnem temeritatem & affectum in deliberando fugiamus. Non enim stulti sed prudentes, non tardi sed sagaces, nō improuidi sed consulares ac vigilātes bellè

Deliberatio & electio quomodo differant.

N 5 confi-

163 SPECVLI MORALIVM
**consilium capere dicuntur : hinc homo
 qui rectè consulit, principium & norma
 suarum actionum definitur: Principium
 respectu voluntatis, quæ causa agendi:
 Norma respectu rectæ rationis, quæ re-
 gula viuendi dicitur.**

Deliberatio
 sumitur aut

Communiter pro omni dispositione
 rerum futurarum, & sic Astrologi dicū-
 tur in suis diuinationibus & præfagijs
 consultare.

Propriè pro sagaci meditatione de
 rebus futuris in nostra potestate sitis, &
 sic hoc loco definitur vt supra.

Subiectum
 quod est

Intellectus, vt discuit.
 Voluntas, vt actionem
 perficit.

1. Bonum, hinc malum.
2. Humanum, hinc di-
 uinum & æternum.
3. Contingens, hinc ne-
 cessarium.
4. Voluntariū, hinc na-
 turale & violentum.

In delibera-
 tione duo
 spectantur.

Obiectum,
 quod debet
 esse

5. Dubium, hinc certum
 & cognitum.
6. Magnū seu vtile, hinc
 stultum & triuiale.
7. In potestate humana
 positū, hinc quicquid
 fieri nō potest vt fatū.
8. Futurum, hinc præsens
 & præteritum.
9. Relatū & ad nos & ad
 finē, hinc alienū omneq;
 fortuitum à deliberatio-
 ne excluditur.

Opp.

Deliberatio affectio est: ergo duo subiecta non habent nemp intellectum & voluntatem.

Resp.

Vt electio est inchoatiue in mente, perfectiue in voluntate, ita ex aduerso deliberatio est inchoatiue in voluntate, perfectiue in mente, & sic duo subiecta habere possunt.

Electio est inchoatiue in mente, perfectiue in voluntate. Deliberatio contra est inchoatiue in voluntate, perfectiue in mente.

Opp.

Meditatio est immanens actio intellectus, sed deliberatio est transiens in rem obiectam de qua consultatur: ergo male per meditationem desinitur.

Resp.

Reflexu animi in seipsum, & sic est Meditatio diuina quadam contemplatio. Discursu intellectus de rebus, & sic aut sumitur pro politica, & transiens anima operatio dicitur.

Meditatio bifariam sumpta.

Opp.

Iurisfrudentes de legibus condendis consultant, quia non sunt in eorum potestate: ergo aliqua cadunt in deliberatione, quae non sunt in nostra potestate posita. An secedens patet quia iurisperiti discutiunt in primis quas leges, & quomodo conderent, & tum tandem, An illae quas rulerint sint futurae salutare. Minor constat, quia leges non sunt in potestate subditorum, sed in manu nupug principum.

Resp.

Resp.

Quamvis iurisperiti & subditi leges sub sua potestate non habent, in omni tamen bene instituta civitate sapientibus conceditur de legibus sanciendo vltro atrog, deliberare: quare et si leges ipse non sunt in eorum potestate, leges tamen condere, & de legibus consultare in eorum potestate esse non negatur.

Opp.

Mali & perniciosi aliquando deliberant quibus medijs potiantur votis, vt Catilina olim conspirans in rempublicam suam fecit: ergo non semper requiritur vt obiectum deliberationis sit bonum.

Resp.

Mali non cō-
sulant sed
conspirant.

Vt morbus corporis firmam constitutionem tollit, ita perditorum conspiratio omnem deliberationis vim & splendorem extinguit. Catilina enim non consultasse sed conspirasse dicitur: est ergo malorum inquisitio potius temeritas quàm deliberatio appellanda.

Opp.

Domus est finis adificationis, & tamen de domo consultamus an sit futura salutaris vel pestifera pulchra vel deformis, amœna vel infortunata: ergo non solum de medijs est deliberatio.

Resp.

Consulta-
mus de do-
mo vt de me-
dio ad alium
finem.

De domo non consultatur est vt finis, sed vt ad vltiorem finem puta sanitatem aut conseruationem hominum refertur.

An

An omne eligibile sub consultatio-
nem cadat.

Opp.

Electio & consultatio non sunt eadem: ergo nec eligibile & consultabile: antecedens probatur, quia electio est actus voluntatis, consultatio est actus intellectus. Argumentum tenet à coniugatis. Resp.

Quemadmodum non sequitur albedo & dulcedo non sunt eadem, ergo albu & dulce nō sunt eadem, ita hæc ratio nō coheret, electio & consultatio non conuertuntur, ergo id quod sub electionē cadit deliberationi non subijcitur. Si vrgeas argumentum tenere à coniugatis, coniugata esse negamus, nisi par sit illorum cōparatio.

Argumentū à coniugatis quomodo teneat.

An omnis deliberatio sit resolutoria?

Duplex via deliberandi, vel per	{ Resolutio- nem, quæ est vel	Propria ab effectu ad causas germanas & primas rerum, & sic raro.
		Impropria ab effectu ad causas communes, & sic hoc loco capitur.
{ Compositio- nem, quæ est quoque du- plex.	{	Propria, à veris causis ad effecta, vt in physicis & mathematicis est demonstratio.
		Impropria, à communibus causis ad effecta, vt in dialecticis, & talis via potius inquisitio quàm deliberatio dicitur.

C A P.

An verum bonum sit obiectum voluntatis?

LANGVIDA & inanis esset de electione & consultatione tota procedens disputatio, si obiectum voluntatis (in quo præcipuè versantur) maneret incognitum & discussum. Nā vt incassum ædificare nauem conatur is qui materiā non habet, ita ineptè eligere & consultare videtur qui vtriusq; modum ac medium nō intelligit. Quare proximè & opportunè hīc quæritur. An obiectum voluntatis (quod distinguit electio, quod discutit consultatio) sit bonum solidum vel fucatum? Non est negandum quin anguis sub herba, scorpio sub lapide aliquando latiter, meretricia fronte sæpè decipiuntur homines: nā Hyenæ vocem humanā habēt, Syrenes frontem, at illæ dente conterunt, hæ gula consumunt omnia. Quorsum hæc? vt intelligamus nō aliter voluntatem circa bonum specie virtutis, quàm mentem circa verum specie veritatis falli posse atq; vacillare. Nam quemadmodum sanis probeq; affectis

Voluntatis
obiectum
quodnam
sit.

fectis salutaria videtur ea quæ reuera sūt
huiusmodi: at ægrotis omnia contraria,
ita voluntati bene constitutæ verissima
bona, deprauatæ verò pessima optimo-
rum facie obijciuntur. Quare ne in pro-
gressu studioque virtutis turpiter erre-
mus, triplicem hic de obiecto volunta-
tis opinionem retexit philolophus: pri-
ma est Pythagoreorum, qui solum appa-
rens bonum voluntati (dum est in hoc
corpore) obijci & apparere voluerunt:
secunda est Stoicorum, qui solum per-
fectum bonū eius obiectum esse ex ad-
uerso statuerunt: tertia est Peripatetico-
rum, qui vtrumq; complexi sunt, id est,
tam bonum quàm malū. Nam si essen-
tiam voluntatis quæ est simplex & diui-
na, bonum perfectum: si existentiam
quæ est sæpe corrupta & deprauata, bo-
num apparēs obiectum esse omnes clas-
fici defendunt interpretes: concludo igitur,
vt intellectus est quasi rasa tabula in
quam recipi potest omnis naturæ for-
ma, ita voluntas est quasi liquefacta ce-
ra in quam imprimi possunt omnia quæ
sunt aut apparent bona: in ea enim spar-
gunt.

De obiecto
voluntatis
tres opinio-
nes.

1. Pythagore-
orum.

2. Stoicorum.

3. Peripateti-
corum, quæ
vera esse pro-
batæ.

guntur semina virtutum ac vitiorum, quæ admotis facibus industriae veluti radijs solaribus euocata, aut in fructum bonis aut in perniciem malis eminent & excrescunt.

Voluntas est du- plex.	}	Naturalis, quæ est vis animæ ratiocinatricis, qua propter semina virtutum & vitiorum in se posita, homo bonum solidum aut apparens liberè appetere potest.
		Moralis, quæ est vel
	}	Rationi subiecta, cuius obiectum est verum bonum, ad quod secundum simplicem essentiam fertur.
		Affectibus obruta: cuius obiectum apparens & fucatum bonum appellatur.

Opp.

Eodem modo potest voluntas aliquid appetere, quo intellectus id ipsum voluntati obijcit: sed intellectus sæpe aliquid obijcit voluntati sub ratione mali: ergo voluntas potest id ipsum appetere sub ratione mali. Maior est firma, quia primum omnia intellectui, tum voluntati obijciuntur: minor probatur 3. de Anima, ubi probat philosophus quòd intellectus rem sæpe ut est percipiat, quibus concessis sequitur quòd voluntas aliquid ut simpliciter malum appetat, quia intellectus idem ut simpliciter malum antea obiecerit.

Resp.

Resp.

Hoc argumentū Oekamo suavit, vt existimaret ens
 omne praeceptibile esse obiectum propriū volūtatis, vnde
 infert voluntatē esse tam potentem vt vi sua bonum
 sub ratione boni, malū quoq; sub ratione mali, vt r̄ūq;
 sub ratione entis possit appetere. Caterū cū voluntas
 sit definita ac distincta potētia animi, idq; per se neces-
 se est vt obiectum finitum non cōmune, distinctum non

Voluntas ap-
 petit malum
 sub ratione
 boni.

confusum per se & via sua habeat: quare respondeo quā-
 uis intellectus offerat volūtati aliquid sub ratione ma-
 li, quod antè rectè discussit, voluntas tamen affectib;
 mancipata a idipsum sitit & appetit sub ratione boni.

Opp.

Omne peccatum ex certa malitia perpetratum co-
 gnoscitur esse malum sub ratione mali: sed voluntas a-
 liquādo fertur ad peccandū ex certa malitia: ergo vo-
 luntas fertur ad malū cognitū sub ratione mali. Ma-
 ior constat 7. Eth. vbi scientem incōtinentemq; viuere
 posse Arist. probat: minor probatur per infinita exem-
 pla multorum, qui Deum agnoscentes esse summum
 bonum, vt summum malum tamen execrantur.

Resp.

Ad maiorem respondeo malitiam esse venenum ani-
 mi quod ita aliquando tam intellectū quā voluntate-
 m inficit, vt neq; ille rectè cōcipere, nec haec rectè ap-
 petere quidem possit: quare et si committere peccatum
 sepè ex certa malitia, malitiosus tamen hoc ipsum cō-
 mittere bonum esse arbitratur, non ergo sub ratione
 mali, sed sub ratione & specie boni committit.

Malitia ali-
 quando &
 voluntatem
 & intellectū
 inficit.

O

Opp.

OPP.

Semina & potentia aequaliter in nobis sunt tam virtutum quam vitiorum: ergo non magis bona quam mala obiciuntur voluntati. Antecedens est in 7. cap. lib. 2. Ethicor. argumentum sequitur à comparatione parium.

Resp.

Voluntas consideratur vel naturaliter, & sic aequalem potentiam habet tam ad bonum quam ad malum: vel moraliter, & sic non habet: in illa enim moraliter accepta ponderanda sunt duo, conservatio, & sic magis ad bonum, corruptio seu defectio, & sic magis ad malum flectitur.

Opp.

Superius demonstratum est voluntatis obiectum esse perfectum bonum, si in simplici essentia consideretur: ergo male hoc loco respondetur quòd tam bonum quam malum sit aequaliter obiectum si naturaliter consideretur.

Resp.

Duplex essentia est voluntatis, vel	}	<i>Absoluta, simplex & diuina, atque sic bonum perfectum vt obiectum proprium appetit.</i>
		<i>Respectiua, composita, vel humana, atq; sic aequaliter ad vtrumq; mouetur: nunc enim rectam rationem intellectus, nunc perturbationem appetitus sequitur.</i>

An voluntas sit libera?

Voluntatem neque aquilam quæ a-
 pertis oculis solem intuetur, neque
 lapidem qui semper à sublimi ad imum
 rapitur definire audeo. Non aquilam
 quia semper in altum non volat, non la-
 pidem quia semper ad centrum non de-
 cumbit; aliquando enim excelsum & di-
 uinum, non nunquam mortale & cadu-
 cum cogitat. Quid ergo: an ita volūtatē
 alas deuinctas esse putemus, vt nūquam
 à terra ad cœlum, à tenebris ad lucem, à
 carcere ad libertatem euolet & contē-
 dat? an ita malōrum fluctibus obrutam,
 ita affectuū vinculis oppressam, vt neu-
 tiquam libera & soluta videatur? Mortua
 non est, & tamen non viuit: cæca nō est,
 & tamen nō videt: vt enim semen in ter-
 ra satū extinctum non est, & tamen non
 viger sine sole: vt oculus in tenebris cæc^o
 non est, & tamen non videt sine luce: ita
 voluntas in homine mortua & cæca non
 est, & tamen nec viuit nec videt sine mo-
 tu ac influentia primi motoris. Est er-

Voluntas nec
 videt nec vi-
 uit sine ope
 diuina.

go (vt hic docet philosophus) quædã voluntatis in omni actione libertas: nam si sit liberũ agens ex placito, vt Deus, si sit agẽs ex necessitate, vt natura, necesse est vt sit aliquod mediũ agens idem q; liberum: vt voluntas: positis enim extremis in rerum natura, cõsequens est vt ponãtur media. Præterea cum nemo inuitus sit bonus, cum nemo nisi volens sit malus, videtur esse in voluntate quædam libera facultas, qua vtens homo tã bonus quàm malus esse potest. Hinc voluntatem non aliter procreatricem & causam suarum actionum, quàm patrem suorũ liberorũ in textu definit Aristoteles. Ad has rationes aliæ duæ adijciuntur, vna à consuetudine legumlatorũ, altera ab euentis rerũ. Prima sic est, Frustra præmium bonis proponitur, iniustè pœna malis infligitur, si non sit libertas agẽdi bonum & fugiendi malum, at præmium & pœna frustra in ciuitate nõ sunt, ergo est quædam libertas agendi bonum & fugiendi malum. Alter syllogismus sic se habet, Frustra sapientes nos hortantur ad bonum & dehortantur à malo, si non sit liber-

Lib. 2. de celo.

libertas voluntatis in vtroque: sed frustra sapientes hoc non faciunt, ergo est in nobis libertas animi ad vtrumq;. Valeant ergo Stoici qui omnem voluntatis actionem fatali necessitate euenire velint. Ferunt Historici olim Zenonis seruum commisisse rapinam, captus est, accusatus, miser conuictus ad crucem ducitur: illic in maxima corona hominum, O perditae (inquit Zeno) quid te ad hoc malum impulit? O stulte philosopho (inquit seruus) quis me hoc fatum docuit? obmutuit philosophus & euasit. Vereor certe ne multi sint hodie Zenones qui suam ipsorum sceleratam vitam fato excusant; imò quidem, qui naturam, qui fatum, qui caecam illam rerum humanarum dominam, causas peccandi in se esse opinantur. Certè si sit in aliquo voluntatis libertas in hoc maxime cernitur quod peccemus. Non est tamensons vitæ author peccati, quia semper influens bonum nulla tenetur lege voluntatem ad bonum coercere. Hæc ex philosopho scripsimus, ita tamen vt sciamus vereq; confiteamur non esse volentis neq; currentis sed miserentis Dei. Nō

Fatalis Stoicorum necessitas.

Autor philosophi auctoritatem non præfert censuræ sacrarum literarum.

O 3 enim

Hierem. 10.
Epist. ad Cor.
2 ca. 1.

enim est hominis via eius, neq; viri est vt ambulet & dirigat gressus suos: quippe non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: vis igitur esse liberè agnosce te seruum esse, laboranti enim gratia, perseveranti gloria datur: Si quid accurrat boni statim amplectere, si verò quid mali statim declina: hostis enim neminem vincit nisi volentem.

Libertas à philosopho probatur hæc rationibus, quia

Electio & consultatio sunt voluntaria, quæ sunt comites actusque voluntatis.

Agere & non agere in nobis ponitur vt liberum & spontaneum.

Voluntas est proximum suarum actionum principium.

Aliter frustra præmium bonis, pœna malis in rebus proponeretur.

Aliter otiosè monita & consilia ad virtutem amplectendam vitiumque vitandum adhiberentur.

Opp.

Textus Aristotelis in hoc cap. docet, non magis nos posse à vitijs declinare cum velimus, quam egrotantes valere cum placet: ergo libertas voluntatis ad bonum non videtur defendi ab Aristotele. Simile argumentum colligi potest ex similitudine alterà qua adducitur de lapide projecto, què nemo potest cū velit apprehendere.

Resp.

Resp.

Per ista similia Aristoteles summam difficultatem declinandi a malo insinuat, libertatem autem voluntatis non negat, neq; rem impossibilem esse concludit.

Opp.

Liberum est quod causa sui motus est: sed voluntas humana habet aliam causam sui motus, nempe deum: ergo voluntas non est libera.

Resp.

Absolutam essentiam illic & infinitam libertatem intelligit philosophus, quae est in solo Deo, & sic intelligenda est maior propositio. Libertās infinita.

Opp.

Instrumentum non est primaria causa actionis, sed voluntas est instrumentum primae causae teste philosopho in I. Metaphysic. & lib. de causis: ergo voluntas non est primaria & libera causa suarum actionum.

Resp.

Non est instrumentum vt securis, sed instrumentum vt seruus, qui proxima & immediata potest esse causa actionis. Voluntas, instrumentum.

Opp.

Intellectus cogi potest: ergo voluntas cogi potest: & ex consequenti, non est libera: Antecedens probatur quia est aliquid simpliciter verum cui assentiri videntur nonstratiōis volens nolensq; cogitur, exempli causa, mundum esse.

O 4

Resp.

Resp.

Iudicium cui attribuitur libertas est iudicium electionis in voluntate, non cognitionis in intellectu, non est ergo par & aequalis vtriusq; comparatio.

Opp.

Omne obiectum perfectè motiuum sua potentia, ex necessitate mouet eandem, teste philosopho. 3. de anima: sed bonum est perfectè motiuum voluntatis cum apprehenditur: ergo bonum vt Deus & beatitudo de necessitate mouet voluntatem: & ex consequenti videtur cogi & non esse libera.

Resp.

Negatur ratio, quippe in hoc maximè cernitur libertas: nam quamuis efficacissimè moueat voluntatem bonum, non tamen est coactio: nam inclinationē ad contrarium tum habet voluntas cum mouetur.

Opp.

Bonum in rebus consistens (vt amor) magis mouet quàm verum in ratione consistens (vt scientia amoris) ergo si verum ex necessitate cogat intellectum, nedum quod bonum est coget voluntatem. Præterea quod naturaliter fit necessariò fit, sed intellectus naturaliter verum, voluntas naturaliter bonum appetit: ergo est quadam necessitas & non libertas in ipsa voluntate.

Resp.

Est

Coactionis seu consequentis vt ait Boetius, & sic non mouetur voluntate obiectiue vel naturaliter.

Est duplex } Inclinationis seu consequentia, & sic
neccitas, } mouetur vtrog modo: est tamen in libertate situm agere vel non agere, obiectum enim inclinat voluntatem necessario, at necessitatem absolutam agendi, voluntati non imponit.

Opp.

Quod per se inest, de necessitate inest: sed velle bonum per se inest voluntati: ergo de necessitate velle bonum cogitur voluntas, & proinde in ea non est libertas.

Resp.

Velle bonum naturaliter voluntati conuenit. Nam aliter malum appetere diceretur, hoc ipsum tamen velle non ex necessitate coactionis sed inclinationis conuenit. Alij respondent velle pro prima potentia acceptum, conuenire necessario voluntati, quia est ex essentia eiusdem: Pro actu vero sumptum non conuenire, quia est externa affectio.

An voluntas & intellectus sint eadem potentia animæ?

Opp.

Videntur esse, quia idem numero potest esse & bonum & verum, quod est obiectum vtriusque vt Deus: & quia voluntas & intellectus vnum animi numero constituunt.

O 5 Resp.

Resp.

Voluntas non est eadem potentia cum intellectu.

Quia non est idem vtriusq; obiectū, licet sit idem tam veri quam boni principium vt Deus.

Quia non est eadem agendi ratio iu vtroq;.

Quia voluntas in rebus, intellectu, in ratione rerum versatur.

An voluntas sit nobilior & excellentior potentia ipso intellectu?

Opp.

Videntur intellectus esse nobilior potentia,

Quia est simplicior, versatur enim in abstracto, at voluntas in rebus ponitur.

Quia eius actus est nobilior, nempe diuina contemplatio.

Quia vt prior regit voluntatem, obicit enim & prescribit voluntati quid sit faciendum quid fugiendum.

Resp.

Voluntas quomodo intellectu prestantior.

Voluntas comparari potest duobus modis,

Ad res humanas viribus animi perscrutandas, & sic est inferior intellectu.

Ad res diuinas appetendas, qua sunt ipsa anima excellentiores, & sic voluntas est eminentior: prestabilis enim est Deum velle & amare quam cognoscere.

An

An voluntas intellum & alias
potentias animæ mo-
ueat ?

Opp.

Videtur quod intelle- ctus potius moueat vo- luntatem,	{	Quia est prior ipsa voluntate, nihil enim amatur nisi cognitum.
		Quia est potentia actiua, voluntas autem est passiuua.
		Quia eius est imperare, vt habetur 7. Ethic. cap. vltimo.

Resp.

Voluntas considera- tur vel quoad	{	Inuentionem, & sic mouetur ab intellectu.	Voluntas quomodo moueat in- tellectum.
		Actionem & executionem rerum, & sic mouet sicutq; intellectum.	

An intentio boni & mali sit actus
voluntatis.

In intentione spectatur duo,	{	Conceptio eiusdem, & sic est actus intellectus.	Intentio quomodo sit voluntatis actio.
		Relatio eiusdem ad finem & in ea commemoratio, & sic est actus voluntatis.	

CAR.

*An fortitudo recte definiatur?
An mors bellica sit fortitudinis obiectum?
An timere debeat fortis?*

Virtutis spe-
cies tractare
aggreditur.

Fortitudo-
quid.

Quoniam de virtute in genere egerit philosophus, consequens nunc est vt de eadem in specie agat : hoc est, vt ordine singulas virtutis species tractet & definiat. Incipit ergo à fortitudine omnium virtutum maxima, quæ est columna ciuitatis, quæ est lorica hominis, in qua belli fuga, in qua pacis palma cernitur. A fortitudine enim veluti à primo officiorum fonte omnia pietatis officia in parentes, in patriam, in deum fluunt. Hanc definit Aristot. virtutem morum inter metum & audaciam positam, qua armatus homo libenter & intrepidè pericula mortis suscipit, eademque suscepta generosè perfert equitatis causa. Hæc in bello (vbi commune bonum & salus reipublicæ agitur) maximos triumphos quærit: hinc licet in alijs iustis & honestis causis discrimina vitæ & fortunarum nõ recuset fortis, præcipuè tamen ex ferro & flam-

flamma Martis honorē petit, vnde mors
 bellica quæ est omnium maximè terribilis
 & formidolosa eiusdem proprium obie-
 ctum dicitur. Mortem enim bellicam fa-
 ma quæ est æternitatis lingua & tuba se-
 quitur: quippe hoc genus mortis (vt ait
 Seneca) plus honoris quàm periculi, plus
 gloriæ quàm poenæ & doloris habet. A-
 nimaduertendum hîc est fortis animum
 & pectus non ita in callum aut ferrum ob-
 duruisse, vt nullo timoris ictu cõcuti aut
 emolli possit, imò permulta sunt quæ
 fortis timere debet, vt infamia, cœli ful-
 mina, naufragia, iniusta vincula, aliaque
 his similia, in quibus viribus non da-ur
 locus: sunt enim quædã mala (vt ait phi-
 losophus in textu) quæ formidare oportet,
 qui enim timet ignominiam est pro-
 bus & verecundus, qui non timet audax
 & impudēs. Est ergo fortis vir animo ple-
 nus in aggrediendis & sustinēdis pericu-
 lis quæ subito eminent, aut aliter contin-
 gunt inter tragœdias istius vitæ honesta-
 tis causa. Talis fuit Aemilius qui captum
 suum patrem liberauit, hostem interfe-
 cit, statnam emeruit. Talis fuit Leonides
 qui

Fortitudinis
 obiectum
 proprium mors
 bellica.

Fortis aliqua
 timere debet.

Honestatis
 causa pugnā-
 dum est forti.

Fortis Aemi-
 lius.
 Fortis Leoni-
 des.

Fortis Dauid.

qui patriam (authore Iustino) cōtra infēnitam multitudinem Perfarum dēfēdit. Talis fuit Dauid rex ille qui pro religione cultuq; diuino monstrum illud blasphemix nēpe Goliath animo ē suppresit & obruncauit. Hęc adduxi exempla vt non tam pugnam quā causam fortem virum efficere & definire intelligas.

Aiax & Catilina bellatores, non tamē fortes. Causa facit fortem.

Pugnauit enim Aiax sed furor, pugnauit Catilina sed ambitio impulit: vt ergo nō pœna sed causa martyrem, ita nō pugna sed causa hominem fortem & animosum facit.

Distinctio prima questionis.

Naturalis, quæ in viribus & lacertis corporis consistit, sic leo nō minùs quam homo fortis dicitur.

Fortitudo est, vel

Ciuilis quæ
 sumitur vel
 Fusè, pro militari, seruili, legali, de quib. postea. Strictè, pro morali, quæ hic definitur, vt supra.

Cœlestis, quæ est intrepida & perpetua constantia animi diuinitus armati, qua semel præditus homo nullam tyrannidē extimescit: sic Moyses contra Pharaonē, sic Elias contra Achab, sic Ioannes contra Herodem, animosè intouerunt.

Disin-

Distinctio secunda questionis.

Commune ut omne formidolosum & vires humanas non superat, ut mori cum Socrate, certare cum Hectore.

Obiectum fortitudinis est duplex,

- Proprium ut mors bellica quæ idem obiectum fortitudinis dicitur, quia est
 - Difficilima propter certamen.
 - Pulcherrima propter decorum,
 - Honestissima propter causam,
 - Celeberrima propter famam, quæ viros bellicosos sequitur.

Distinctio tertia questionis.

Naturalis, quæ est aut

- Cum ratione coniunctus, sic filius patrem:
- Sine ratione, sic pusillanimus omnem umbram timet.

Timor est vel

- Legalis erga regem, quem reuereri.
- Venerabilis erga Deum, quem adorare.

oportet

Seruilis in affectum animi, cui succumbere & prosterni fortem non decet. Patrem verò regem & deum non timere turpe & flagitiosum habetur: forti igitur timere licet, sed ea, quæ non timere est inhonestum.

Opp.

Omnis virtus medium esse debet inter duo vitia, sed fortitudo non est, ergo fortitudo rectè ut virtus non definitur. Minor probatur, quia audacia & timor quæ sunt eiusdem extrema sunt affectus animi non vitia.

Resp.

Resp.

Timor & audacia & affectus sunt & vitia. Virtus etiam affectibus immoderatis opponitur.

Timor & audacia considerantur bifariā, vel naturaliter vt constitutionē corporis sequuntur, & sic sunt affectus vel moraliter vt consuetudine agēdi acquiruntur, & sic habitus vitiosi dicuntur. Aliter respondendū est secundum Burleum, quod virtus non solum vitijs, sed etiam immoderatis affectibus animi appetentis opponatur, requiritur ergo fortitudo vt habena & moderatrix istarum passionū, ne mens humana nimis tumida insolesceret, aut nimis abiecta timeret omnia.

Opp.

Fortitudo versatur circa difficilius (vt ait philosophus in textu) sed est difficilius surētes animi passiones vincere. quā aliquod discrimen in bello subire, ergo potius circa affectum animi suppressendum quam circa pericula mortis aggređienda versatur fortitudo.

Resp.

Duplex est fortitudinis obiectum $\left\{ \begin{array}{l} \text{Internum, quod est perturbatio animi,} \\ \text{quam vincere est actus fortitudinis,} \\ \text{sed metaphoricus \& communis.} \\ \text{Externum, quod est mors bellica,} \\ \text{de qua hoc loco disputatur.} \end{array} \right.$

Opp.

Omnis virtus versatur circa ea que sunt in nostra potestate: sed pericula mortis bellica non sunt in nostra potestate (cum sint incerti bellorum exitus) ergo aut fortitudo non est virtus, aut eius obiectum non est mors mortisq; periculum.

Resp.

Resp.

Etsi ab alijs in bello vulnereremur: periculum tamen adeoq; mors ipsa bellica in nostra potestate sita sint: quippe penes nos est an tale periculum velimus aggredi & subire.

Pericula quomodo penes nos sint.

Opp.

Omnis habitus gignitur ex multis actionibus circa propriam materiam, sed multa non possunt esse actiones fortitudinis circa mortem, ergo fortitudo non est virtus.

Resp.

Minor non est vera: nam multa & frequentes afflictiones (quas iustam adhibita consideratione sustinemus) pericula circa mortem dici ac desiniri possunt prater ea sepe contingit forti agere antequam ictus & vulneratus cadat.

Opp.

In textu philosophus haec habet verba, Nec paupertas horribilis est aut pertimescenda, nec morbus, nec omnino quicquam prater culpam: ergo male proponuntur alia timenda forti prater culpam.

Resp.

Præclara & aurea est illa sententia philosophi quod forti nihil timendum sit prater scelus. At attende, hoc ipsum non prohibet quo minus patrem, regem, ac deum aliaq; per multa timeat. Nam hoc non timere scelus est. Interpretor ergo philosophum per timendum hoc loco fugiendum intelligere. Est ergo quasi diceret,

Forti nihil prater scelus timendum, hoc est, fugiendum.

P nihil

nihil per se est timendum prater culpam, id est, nihil per se est fugiendum prater peccatum. Borreus hunc locum de malis & euentis fortuna intelligit, qua forti timenda non sunt, si suâ ipsius culpâ & errore non contigerint.

Opp.

Fidenti animo non debet esse fortis, cum virgi casum se iri videat. ergo cum moriendum esse timere oportet. Antecedens est philosophi in textu. Argumentum tenet à minore ad maius.

Resp.

Nec virgam nec mortem extimescit fortis, sed tunc dolet cum non potest resistere, cumq; dicitur minor vita ac lucis vsura non concedatur, vt prosit patria.

Opp.

Timendam id est forti omniq; bono viro, quod felicitatem omneq; bonum tollit, sed mors feli. ita et omneq; bonum tollit, ergo mors est timenda forti. Minor constat in textu vbi dicit philosophus mortem esse maxime horrendam & acerbam, adeoq; rerum omnium extremum, vitra quod nullo in malo aut bono sunt mortui: si in nullo, tum felicitas omneq; bonum cum vita clauditur & terminatur.

Resp.

Duo haec loca in hoc textu, nempe mortē esse maxime horribilem & acerbam, adeoq; post mortē in nullo aut bono aut malo remanere mortuos, per multos inter pretes diuexarūt. Sed vt Thomam in hac re audiamus vtumq;

utrumq; respectu naturae intelligendum esse censemus.
 Nam tenera est natura semper exhorrescens mortem,
 quippe quae est sua ipsius quaedam dissolutio: pari modo
 ad alterum dicendum est quod in nullo aut malo aut bono
 sint mortui naturaliter, ut tamē mētis quae est aeter-
 na, multa post mortem manent quae sunt diuinissima.

CAP. VII.

An fortis, audax, timidus, recte definiantur?
 & an fortis sit ylllo modo dicendus, qui
 sibi consciscit mortem?

FORTITUDO quae maximē in animo
 & cōtemptu rerum latentium cer-
 nitur, hae habet propria, ut nemini vim
 & iniuriam inferat, & illatam ab alijs pro-
 viribus depellat. Hinc fortis definitur,
 vir animo fidenti, qui rei honestae causa
 prudenter, decorē, & opportunē, disci-
 mina vitae & fortunarum subit, qui quae
 (ut ait Orator) nec rebus aduersis fran-
 gi, nec prosperis nimium aestuare solet.
 Huic opponitur audax & timidus, quo-
 rum illum temeritas, hunc abiectio &
 pusillanimitas sequitur. Audax enim
 quasi Bacho plenus, sine omni consilio,
 sine omni ingenio, furit & fremit, suaeque

Fortis nemi-
 ni iniuriam
 infert, & illa-
 tam ab alijs
 propellit.
 Fortis quis
 sit dicendus.

Audax est te-
 merarius.

P 2 teme-

temeritatis pœnam sapissimè non sine sanguine persoluit. Istius propriū est rueri in hostem, viribus & lacertis nimium confidere, de vastitate corporis & innumeris suis victorijs frequenter & Thra-sonicè gloriari. Sed audiat Poëtam.

*Parua necat morsu spatiosum viper a taurum,
Ac ane non magno sepe tenetur aper.*

Hæc inconsiderata animi passio, & gladiatoria periculorum susceptio plurimis hodie nocet, qui de lana caprina certantes à verbis ad verbera, à Bacho ad Martem nō sine tragica & luctuosa scena rapiuntur: sed audaces iuvat fortuna, fautor, & stultis etiam fauet fortuna, quare ut stultitia est fugienda, etsi aliquādo sit fortunata, ita nimia hæc animi confidentia est abijcienda, etsi aliquando non sit luctuosa. Sed quemadmodū audax more leonis in omni suscipiēdo periculo modum fortitudinis superat, ita timidus ac meticulosus homo longissimè à medio rationis deflectit. Est enim pavidus fracto que ingenio qui omnem flatum aduersę fortunę timet: Nihil enim abiecti animi læsæq; conscientię vulnus vehementius arguit,

Audaces iu-
nat fortuna,
& fauet fatu-
is.

Timidus est
pusillan-

arguit, quàm diebus ac noctibus metu
 percelli; hoc nouit Dionysius, hoc nouit
 Nero, pessimum fuisse custodē ciuitatis
 metum. Est enim metus (vt definit philo-
 sophus) passio animi fugiētis omne ter-
 ribile: vel si placet, est molesta & acerba ex-
 pectatio imminentis mali, omnisq; do-
 loris admodum impatiens, cuius comi-
 tes duo sunt, diffidētia & desperatio. Hinc
 concludit Aristoteles non esse fortis sed
 desperātis violentas sibi manus iniicere.
 Brutus habebatur fortis, at desperauit.
 Cato dicebatur magnanimus, at desperauit.
 Antonius fuit bellicosus, at metu per-
 cussus desperauit: pugiunculus Lucretiae
 Lucretiam nec castam nec fortem fecit.
 Quid multis? cōsciscere sibi mortem est
 ipsam naturam confodere, est ciuitatem
 offendere, est leges violare, est ignomi-
 niam nominis posteritati relinquere, est
 Deum (qui vitam dedit) adcelerem viam
 dictam excitare. Non est ergo fortis, sed
 potius extremo metu & dolore laboran-
 tis seipsum occidere.

Metus quid

Fortis non est sibi mortem cōsciscere, sed desperantis.

Consciscens sibi mortem quæ scelera admittat.

P 3 For-

Fortis con-
sideratur

Naturaliter quoad vires corporis, & sic quo vis robustior aut valentior pugna eo fortior habetur in opinione multitudinis.

Moraliter quoad virtutes animi, & sic is solum fortis dicitur, qui ex prescripto rectæ rationis iuste, cautè, opportunè formidolosa perfert.

Audax est
vel

Simplex & per se, qui sine omni circumstantiarum consideratione more ferarum irruit in periculum, quod sentiens tandem resilire & tergiuersari conatur.

Compositus, qui præter temeritatem abeundi pericula, homo impudens, superbus & gloriosus existit.

A natura, ut melancholicus.

Timidus est
aliquis, vel

Ab usu, ut mollis, qui refugiens omnè dolorem, nullum omnino audet subire periculum.

Nemo sibi
mortem con-
fiscere de-
bet, quia est

Contra naturam, quæ certam vitæ periodum usumque dedit, quæque iubet omnia mala & omnem poenam potius tolerare quam mortem, quæ est naturæ malum omnium infestissimum.

Contra leges civitatis, quæ id ipsum prohibet, quæque sempiternam ignominiam sui ipsorum homicidis constituunt.

Contra rectam rationem, quæ iubet nos extremam desperationem fugere.

Contra maiestatem Dei, cuius auxilio desperando facinorosè diffidimus, nec non quantum in nobis est detrectamus.

Opp.

*Magnanimus definitionem fortis suscipit, ergo male
bit*

hic definitur. Antecedens patet in 3. cap. 4. libri Echi-
 corum. ubi nihil forti ascribit philosophus, quod ma-
 gnanimo non ascribendum putet.

Resp.

Robore corporis, & sic non est virtus
 morum sed natura.
 Firmitate & constantia animi in omni
 bono rationis habente difficultatem, &
 sic non est distincta virtus: quippe omnis
 virtus difficultatem in bono rationis ha-
 bet. Affectus enim nos saepe ad virtutem
 nitentes impediunt.
 Pro magnitudine animi in periculo-
 sis, siue sit siue non sit repugnantia.
 Habitu animi in formidolosis, in qui-
 bus est repugnantia alterius; & sic est
 virtus distincta.

Fortitudo
 capitur 4.
 modis, vel
 pro

Opp.

Fugere licet forti aliquando, ergo male definitur.
 Antecedens est philosophi cap. 9. libr. 3. argumentum
 probatur ratione. quia fugere non est aggredi pericula
 mortis sed evitare: sed aggredi pericula est munus &
 officium fortis, ut ex definitione patet.

Resp.

Ut expectare hostem & aggredi periculū sunt actus
 primarij fortitudinis, ita aliquando hostem & periculū
 P 4 fuga-

Fugā aliquā-
do forti præ-
scribit recta
ratio.

fugere actus minus primarius haberi debet. quippe a-
liquando recta ratio fugam præscribit, at in tali di-
stractione resistere, non fortitudinis sed audacia &
temeritatis habetur.

Opp.

Audax percussus reverteratur omneque periculum
fugit, ergo in eius definitione videtur esse contradictio.
Antecedens est in textu huius cap. Argumentum pro-
batur, quia audere & timere contradictionem habet.

Resp.

In audace } Cæca temeritas, quæ rapit ad peri-
consideran- } culum.
tur duo. } Natura infirmitas animo non re-
spondens, quæ pellit ad fugam.

Opp.

Natura Hannibali potestatem suam vitæ frustra non
dedit, ergo licet ei eandem potestatem in seipsum exer-
cere, ut potius vitam adhuc liberam & beatam veneno
clauderet, quam in manus capitalium hostium miser
incideret. Præterea melius fuit Sampsoni seipsum occi-
dere quam hostes Dei in Israël sustinere. Postremo Sar-
danapalum tyrannum fugiunt sacratæ virgines, à ter-
go hærent truculenti milites. Quid tandem? ventum
est ad mare, Christum deuotè inuocant, ecce miseran-
dum spectaculum. cum vim hostium vitare non possunt,
simul omnes in fauces Neptuni irruunt. Has quidem
beatus Augustinus è canone sanctarum virginum non
audet expungere.

Resp.

Resp.

Natura Hannibali potestatem sua vita dedit vt cō- Vitā natura
 seruaret non vt perderet: natura enim neminem sui o- dedit, vt eam
 dium docuit. De Sampsonē & virginibus, quia vt testes cōseruemus.
 sunt sacra historia seipfos occiderunt, respondent ali-
 qui vnum vel alterum exemplum legem non facere:
 respondent alij illos fecisse ex instinctu & praecepto Dei,
 qui est author vita & mortis, cuius occulti iudicij in Tolerandus
 multu non est querenda ratio: quippe deus est in quo est potius
 nec est nec esse potest contradictio: si meam in hac re o- Phalaridis
 pinionem quaras, credo equidem potius Phalaridis mors consci-
 taurum esse milles tolerandum, quā semel desperā- scenda.
 tis manum in nosmet ipsos esse exercendam.

Opp.

Consciscens sibi mortem iniuriam sibi non facit ce-
 ste philosopho lib. 5. cap. 9. ergo licet.

Resp.

Ratio non tenet, quia etsi in aliquo sensu iniuriam
 sibi non faciat, ciuitati tamen facit.

Opp.

Consciscere sibi mortem in multis non est peccatū:
 ergo illis licet. Antecedens probatur, quia peccatum nō
 est in infantibus, in fatuis, & insanis in quibus tam vo-
 luntatis quā rationis vsus desideratur: at omne pec-
 catum est solum in rationem habentibus: & in agen-
 tibus voluntariis, quales infantes, fatui & insani non
 habentur.

P 5

Resp.

Resp.

Agnosco belluas nō peccare, quia in illis ratio & voluntas desunt, at quoniam in omni homine à natura hæc duo principia agendi insint, illum in tali facto ab omni suspitione sceleris non audeo liberare: si tamen ludibundus insans cultero se foderit, si fatuus seipsum transfixerit, vt eos lex non accusat sceleris, ita quidem sui sanguinis non condemno. Caterum nec ætacula infantem, nec ignorantia idiotam, nec passione animi insanum penitus ab omni peccati labe excusari puto.

CAP. VIII.

An species fortitudinis rectè enumerentur?

An ira sit stimulus fortitudinis?

HActenus de vera fortitudine disputatum est, nunc verbosior apud Arist. de falsa & adulterina sequitur disceptatio. vt enim est hominis imago, quæ reuera homo non est, & tamen homo dicitur: ita est quædam fortitudinis imitatio, quæ fortitudo non est, & tamen fortitudo nominatur. Ne ergo hæc similia specie quadam virtutis incautos falleret, eandem hoc loco non inconsultò depingit philosophus. Caterum quoniam ex hoc tractatu multum commodi lectoribus nō emergit, singula quæ dicitur

tium-

tiuntur fusiùs, in vnum quasi manipulũ
 conuoluentur. Est ergo fucata & adulte-
 rina fortitudo ficta & ementia veræ for-
 titudinis imitatio, hæc à philosopho di-
 uiditur in quinque species, quarum prima
 à spe honoris, secunda à metu seruitutis,
 tertia à motu & perturbatione animi,
 quarta ab usu & experientia, postrema à
 casu & ignorantia pender. Prima civilis
 seu Politica, secunda seruilis seu coacta,
 tertia irascibilis seu violẽra, quarta mili-
 taris seu exercitata, postrema casualis (vt
 aiunt) seu fortuna appellatur. In primo
 ordine fortissimi habentur, nõ quia ha-
 bitu virtutis præstãt, sed qui honoris præ-
 mio allecti, aut metu ignominie pericu-
 losi acerrimè digladiãtur. Quales Homero
 facit Diomedẽ & Hectorem, vt ait in
 textu Aristoteles: In secundo genere col-
 locantur mancipia naturæ & serui, qui
 alterius minaci imperio ad bellũ & cer-
 tamen coguntur. De istis hoc modo a-
 pud Homerum Hector,

*Quem procul à pugna labentem fortè videbo,
 ille canum fiet, fiet quoque vulturis esca.*

In tertia classe ponuntur biliosi & bel-
 licosi

Fortitudo
 ficta, quid &
 quomplex
 sit

sp. p. g. m. y

Fortes falsè
 qui dicantur

3.

licosi homines, qui veluti furijs exagitati rapiuntur ad prælium, de quibus dicitur,

Furor arma ministrat.

In quarra veluti specie constituuntur gregarij & experti milites, qui armati cū inermibus, qui exercitati cum imperitis pugnantes certam victoriã sibi pollicentur. In postrema acie disponuntur ignari & iactabundi, qui nesciẽtes pericula belli ardentius eousq; pugnant, donec tandem vulnerati in pedes conijciuntur: isti fugã elapsi mortẽ magis quã dedecus & ignominiã pertimescunt. Hęc omnia si cum vera animi magnitudine conferras, nihil laudis, nihil splendoris habent: quippẽ verẽ fortes virtute nõ affectu, cõsilio non temeritate, cõstantia animi nõ leuitate gerunt & patiuntur omnia. At qui gloria, qui metu, qui furore animi, qui militari scientia, qui casu & fortuna freti cum quouis pugnant, nõ aliter plerumq; agunt quã furentes, belluz, adulteri & ebriosi, qui quodã impetu iræ, cupiditatis: vim, aspera & terribilia sæpẽ aggrediuntur furentius. Non est tamen negandũ, quin ira sit quidam aculeus ac
stimu-

Verẽ fortes
qui sũt.

Ira eos est
verã fortitudinis.

stimulus veræ fortitudinis, quippe natu-
ram veluti consopitam excitat, animum
ad iustam vindictam commouet, vires &
arma pugnantis. subministrat: quæ tria
secundum interpretes ad veram fortitu-
dinem requiruntur.

Vera & politica, de qua superius satis est
disputatum.

Forti- tudo est du- plex,	Falsa & ana- logica quæ est aut	Ciuilis quan- do pugna- tur, vel Ser- uilis quando pugnatur, vel Natura- lis, quando pugnatur, vel	{ Spe honoris, Metu dedecoris. Spe lucri, Timore seruitutis. Impetu naturæ, vt in belluis, Impetu iracundiæ, vt in biliosis homi- Nimia confiden- tia victoriæ. Stulta experientia militaris scienciæ.
		Militaris, quando pu- gnatur, vel cum	
	Causalis, quando pu- gnatur vel	{ Repentino motu a- nimi sine consilio: Sera penitentiæ sine remedio: quod Ar- giuis contingit (vt ait textus) qui in Lacedæmonios (quos Sicyonios putabant) incide- runt.	

Ira

Ira est, vel	Furiosa, quæ hîc non intelligitur, Moderata, & hæc est aculeus for- titudinis, propter	}	Aestum naturalem,
			quem concitat.
		}	Appetitum vindictæ,
			quem ingenerat.
			Vires corporis, quas confirmat.

Opp.

Metus repugnat fortitudini, ergo nulla est fortitudo qua à metu proficitur.

Resp.

Metus doloris opponitur fortitudini, at metus dedecoris aut seruitutis non opponitur.

Opp.

Cæcus amor alijs, multi affectus & perturbationes animi a quæ fortes efficiunt ac ira, ergo plures assignari debent species fortitudinis. Antecedens in textu patet per exempla perditæ amantiū, & potiū nimis.

Resp.

Non tam aptè ab alijs affectibus quàm ab ira fortes dicimur, quippe ira est veluti tædæ ac stimulus vera fortitudinis: præterea etsi alia assignari possint genera vel significata, ad hæc quinq; tamen reduci & reuocari possunt.

Opp.

Audaces & fortes opponuntur, sed qui furore perciti aut nimia sue fortune confidentiã freti pugnant, audaces sunt: ergo ineptè hoc loco fortes dicuntur.

Resp.

Resp.

*Audaces & verè fortes opponuntur, at hoc in loco Audaces & verè fortes
metaphorica fortitudo distinguitur, quæ audacia ve-
ram fortitudinem imitanti non opponitur. opponuntur.*

Opp.

*Militari fortitudo, maiore experientia & pruden-
tia in pugnando vitur quam civilis, ergo falso dicitur
in textu quod civilis aptissime fortitudini vera assi-
muletur. Antecedens est in textu: quod veteram mili-
tes arte pugnandi tenent, sciuntq; experti suos ho-
stes graviter offendere, & seipsos ab eorum ferocitate
tueri at conseruare.*

Resp.

*Non est vera prudentia in illa militari fortitudine,
de qua hic agitur: sed ementia cum fallaci experien-
tia coniuncta, vnde nascitur animi impetus & confi-
dentia quæ plurimos in pistrinum trahit: at in civili
illa, est & in periculo aggrediendo, & in honore ex-
pectando, quadam veræ fortitudinis imitatio.*

Opp.

*Ira non subicitur imperiorationis, ergo non est a-
culeus vera fortitudinis, qua solo rationis clauo regi-
sur. Antecedens est in textu, vbi ira definitur impe-
tuosa perturbatio animi qua excandescunt fortes.*

Resp.

Ira moderata à rationis imperio non alborret.

Virum

Vtrum fortior sit qui sine animi perturbatione in subitis & repentinis periculis versatur, quàm qui præmeditatus ad pugnam venit?

Quoniam disertis verbis dicit philosophus magis in repentinis quàm in præuisis vitæ periculis fortem haberi (cui sententiæ multa repugnant) operæ premium erit his subsequentiis argumentis satisfacere.

Opp.

Fortis animi est & constantis (vt ait orator) non perturbationes in rebus asperis nec tumultuantem de gradu deijci, sed præsentis animo vt & cõsilio, nec à ratione discedere, quãquam hoc animi illud etiam ingenij magni est, futura percipere, cogitatione aliquanto antè constituere quid accidere possit in vtravq; partem: & quid agendum sit cum quid euenerit, nec committere vt aliquando dicendum sit, nõ putãram. Idem orator alibi definit fortitudinem, vt sit cõsiderata periculorum susceptio & laborũ perpestio. Diuus Ambrosius similiter in suis officijs hac habet verba: Fortis viri est nõ dissimulare cum aliquid imminet, sed prætereundere & tanquam de speculamentis quid sit futurum præuidere. Dictum illud Seneca notum est, præuisa iacula minus feriunt: Quid multis? paulo antè ipse philosophus fortem appellat, qui consideratè pugnat.

Resp.

Resp.

Absolute quoad essentiam, & sic magis cernitur in praevisis & praemeditatis periculo vita quam in subitaneis, & hoc modo testimonia prius adducta sunt exponenda.

Consideratur fortitudo duobus modis, vel

Respective quoad existentiam, & sic postulante necessitate pugnandi magis in repentinis cernitur:

Idem propter Metum depulsum, Periculum susceptum, Honorem sibi inde comparatum.

Opp.

Absolute est fortis quia subita necessitate coactus pro aris, pro focis, pro ciuitate pugnat: ergo minus aperte distinguitur. Antecedens patet in textu quia secundum habitum virtutis pugnat, quo deficiente fuga potius quam pugna sequitur.

Resp.

Fateor inesse ita pugnanti verum habitum virtutis, at hic actus non habitus, hic modus non natura consideratur. In textu enim nomen habitus pro actu sumitur.

Habitus pro actu.

Q. CAP.

An fortitudo sit res molesta?

An difficilius sit dolores perferre, quàm à voluptatibus abstinere?

An fortior & felicior vehementius in morte doleat?

An sint sex actus officiaq; fortis?

MVLTVM extrema desperatio temeritatis habet, multū timoris; cum ergo neq; timeat multū nec omninò desperet fortis, quomodo cōtingit vt fortitudo sit res admodum acerba & molesta? erras philosophe, tu ipse enim doces fortem omni perturbatione in periculo vacare, omnesq; plagas & vulnera delectabiliter sustinere. Dic ergo quomodo hæc cohæreāt? est fortis & tamē despondet animū, est magnanimus & tamen timet periculum, est vndique quadratus homo & tamen agrè Marti mortiq; cedit: sic enim loqueris, quò fortis beator eò molestius mortē acerbisq; perfert. Quid? simul gaudere & tritari, simul hostem sternere & plagas fugere, simul classicum canere & abiecto quasi

quasi clypeo resilire potest iste quem describit fortis? Non sanè, reconcilies ergo ista quæ ex diametro (vt aiunt) pugnare videntur. Non pugnant omnino. Fortitudinem enim rem tristem & acerbã dicimus nõ respectu causæ, sed respectu naturæ: non si subiectum, i. animum, sed si obiectum. i. materiam: nõ si finem id est honorẽ, sed si mediũ id est laborem spectes: eodẽ prorsus modo alteri obiectiõni satisfacimus, nempe quò fortis beator, eò molestius mortem perfert, non quòd mortem omnino timeat, sed quod sciat se multis hoc modo bonis & ornãmētis spoliari, vt patriæ, quàm omnium charissimam habuit, diutius prodesse, & inseruire nõ possit. Delectatur ergo fortis in periculo? delectatur in morte? delectatur. Dolet etiã fortis in periculo? dolet in morte? dolet. Res ergo iucunda est fortitudo. Non nego. Res etiam acerbã est fortitudo: Idipsum quoque volo. At quĩ hæc constant? Obtundis, cum diuerso respectu hæc fieri modò demonstrauerim. At vnã hoc loco scribis, quod velim breuiter expedias mihi. Quid il-

Fortitudo res acerbã quomodo dicatur.

Q 2 lud

lud est? hoc nimirum : quod difficilius sit dolores perferre, quàm à voluptatib. abstinere, cum tamen antea dixeris esse omnium difficilimum Helenā, id est, voluptatem vincere. Memini hæc omnia. Quid ergo respōdes? dico difficilius esse dolores perferre respectu naturæ, quæ illos abhorret: & respectu mortis, quæ vitam, voluptatem, ipsamq; naturā tollit. Ut ergo mors est rerum omnium maxime terribilis, & formidolosā: ita pericula, & dolores mortis delectabiliter perferre est omniū (si vitam, si naturam spectes) difficilimum. At fortis magno animo, & fidenti existēs molliciem & temeritatem naturæ abijcit, dolores aculeos contēnit, mortis acerbiratem (totus in virtutis cōtemplatione fixus) non sentit, imò nunquam serenā frōte horribilem aspectu mortē exosculatur. Age (Philosophe) quoniam tibi placuerit sermones nobiscum commutare, vnum hoc solum à te contendimus, vt vno verbo, quæ & quot sint officia actusq; viri fortis ostēdas. Officia fortis viri sex sunt: Cunctando rem peragere: expectare hostē; aggredi periculum.

Officia viri
fortis sex.

culum : sustinere aciem : aduersarium fi-
gere: & deniq; (quod minus ei conuenit)
cum opus est, fugere. Aliquando enim
contingit, vt fortis ex praescripto rectae
rationis id ipsum iubentis vitae periculū
fugiendo declinet, tum verò hoc fiet,
cūm recta ratio id ipsum iubet.

Fortitudo est	Res tristes respectu	Subiectae naturae, quae abhorret mortem.
		Obiectae materiae, quae infert periculum. Medij (nempe laboris) qui parit dolorem.
Officia for- tis.	Res dele- ctabilis, propter	Virtutis habitum, quo fortis excellit. Ciuitatis bonum, quod solum quaerit. Honoris praemiū, quod inde acquirit.
	Propria	Cunctando rem pera- gere non sine consilio, Aggredi periculum nō sine prudentia. Hostem percutere non sine iustitia.
	Cōmunia.	Expectare hostem Sustinere plagam. Fugam cum ratio iu- bet arripere.

Q 3 Diffi.

Difficilius est dolores quâ voluptates vincere, respectu. } Naturæ, quæ omnem dolorem vt hostem fugit, quæque voluptatem amplectitur. Periculi quod inde euenit, quippe dolor timorem, timor mortem, mors naufragium vitæ, naturæ & voluptatis infert.

In morte fortis vehementius dolet, } Partim respectu naturæ, quæ mortem in omnibus quodam instinctu fugit. Maximè respectu patriæ, cui diutius non inferuiat.

Opp.

Omnis actio virtutis debet esse incunda & delectabilis, vt habetur 2. Ethicor. ergo actio fortitudinis non debet esse molesta.

Resp.

Actio fortitudinis est, } Interna, respectu habitus: & sic quia est laudabilis incunda habetur.
 vel } Externa, respectu periculi aut mortis: & sic res tristis appellatur.

Opp.

Facilius est hostem apertum vincere, quàm disimulantem amicum: ergo facilius est patentem dolorem vincere, quàm latentem voluptatem superare.

Resp.

Verum est, si animum fortis, & habitum virtutis spectes: attamen si teneram, mollemque naturam consideres, longè difficilior est dolorem sustinere, quàm voluptatem suppressere. Natura enim abhorret dolorem, voluptatem sequitur.

An

An fortitudo potius in ferendo, quam in feriendo perspicitur?

Fortitudo magis perspicitur in ferendo quam in feriendo, fortis à ferendo dicitur.

In ferendo magis perspicitur, ut hic ait Aristoteles.

Quia à ferendo pericula fortes appellantur. Quia iustiores laudes recte ferenti, quam percutienti attribuntur.

Opp.

Vti viribus est melius quam possidere: sed ferire hostem est vti viribus, ferre autem est nihil aliud quam possidere: ergo ferire est melius quam ferre & sustinere.

Resp.

Assumptio istius rationis est falsa. Nam ferre non est solum pati aut possidere, sed etiam vires tam animi quam corporis opportunè ac sapienter exercere.

Opp.

Plus laudis animosè aggredienti attribuitur: quam sustinenti hostem: ergo est melius aggredi, quam sustinere. Argumentum tenet à pari: quia plus laudis dans liberaliter, quam accipiens meretur.

Resp.

Vulgo & populariter id fit, non iuste & sapienter: iudicio enim sapientis non plus fortiter aggredienti, quam laudabiliter hostem expectanti laudis attribuitur.

Q 4

An

An mors potius forti quàm fuga
sit eligenda?

Ruina { Reipub.
Religionis.
Honestatis, & in tali causa po-
tius mors est expetenda, quàm
fuga: sic enim mortem fugiendo
scelus committitur.

Ex fuga
fortis
aut se-
quitur. { Civitatis,
Exercitus,
Suag, vita, & in tali causa lau-
datur fuga. Quippe stultum &
Salus { turpe esset mori, si plus commodi
ex eius vita, quàm morte respub.
sit habitura.

Opp.

Mori ipsam huius vite felicitatem tollit, ergo mors
nunquam est forti eligenda.

Resp.

Mori existentiam & actum, non essentiam & ha-
bitum felicitatis: imo sic mori est optimus actus be-
atæ vite, ac felicitatis.

Mors opti-
mus felici-
tatis actus.

Opp.

Nulla virtus tendit ad perniciem natura (est enim
natura perfectio & conservatrix) ergo fortitudo non
flecteret hominem ad mortem, in qua dissolutio natu-
ræ cernitur.

Resp.

Resp.

Natura in homine
 duae sunt partes, { Corpus: cuius perfectio est fitus, & or-
 natus partium, qui morte corrumpitur.
 { Animus: cuius perfectio est ipsa virtus,
 quae honesta morte magis perficitur.

Opp.

Si mors sit viro forti expetenda, est quidem expetenda aut propter bonum propriū, aut propter bonum alienum: sed neutrum horum fieri debet: ergo mors non est viro forti expetenda. Maior constat à sufficienti diuisione. Minor ratione probatur, primum propter bonum suum non debet mori, quia (vt ait philosophus in rextu) omnia bona simul cū morte admittuntur: 2. nō propter bonum alienū, quia sua morte alijs maius bonum, quàm id quod perdit, non potest procurare. Hoc confirmatur exemplis sanctissimorum, qui et si vitam aeternam post mortem expectarunt, discrimina tamen huius vitae sapienter per fugam euaserunt.

Sic Petrus & Paulus apostoli.

Resp.

Fateor omnia bona istius mortalis vitae lethali mortis ictu terminari: est tamē potius optādū forti insigni virtutis actione vitam claudere, quàm diutius eadē vitam dedecore. Ad alterā partem argumēti respondeo Ex fortis morte maius bonū, quàm si viueret alijs procurari. Hinc enim magis floret respub. hinc multi Caesares (id est) multi fortes vnus Achillis tumulo procreantur. Plus enim mouit vnū exemplum, quàm verborum millia. Ad postremam partē dico, quod sancti pa-

Mors viri fortis vtilior ciuib. quàm vita.

tres conati id fuerint, vt pensum istius vite quàm longissimè traherent, id autè non fecerunt vt diutius viuerent, sed vt diutius viuentes ciuitati dei hoc est ecclesie magis proficerent. Fugiat ergo fortis si aliquid veipub. inde contingat boni. Hoc vnum audiat.

Optima mors salue, pessima vita vale.

Et iterum.

Viure seruire est, libera vita mori.

An liceat forti hostem fallere?

Forti quomodo liceat hostem fallere.

Cum violatione fidei: & sic non licet. Est enim viri fortis potius ad tormèta redire cum Regulo, quàm fidem fallere cum ignominia.

Fallere contingit duobus modis, aut

Cum stratagemate belli: & sic licet, Quia natura iubet, vt se defendat. Quia patria iubet, vt hostem pellat. Quia lex belli iubet, vt fortis insidias aduersus hostem iniustum struat.

Opp.

Insidie non sunt sine fraude: At fraus non est sine vitio, ergo hostem insidijs fallere & adoriri, verè fortis non licebit.

Resp.

Vis aliquando licita.

In bello vim vi repellere docuit natura, vim arte etiam aliquando vincere docuit experientia. Sunt ergo insidie

fidie, in quibus intenditur turpitudine, & hæ sunt male: sunt quoque insidie, in quibus intenditur vita & patriæ conseruatio, & hæ sunt bona quæ rectè stratagemata appellantur. Insidia enim tum proprie dicuntur cum iniuste stratagemata verò tum solum cum iuste contra immanitatem hostis fiant?

Distinctio inter insidias & stratagemata.

CAP. X.

An rectè definiatur Temperantia?

An solum in voluptatibus gustus & tactus versetur?

An eius species rectè assignentur?

VT in defensione ciuitatis satis non est hostem à muro pellere, si intra mœnia & recta proditores maneat: ita in institutione hominis satis non est vim fortitudinis scire, qua hostem externum vincere, si vim temperantiæ ignoras, qua hostem internum superare queas. Rectè ergo philosophus proximè post fortitudinem, nos temperantiam docet, vt sicut illa urbem ab hostibus: ita hæc mentem à malis affectibus tueamur. Est enim temperantia virtus, qua nihil vel ad affectus reprimendos potētius, vel ad mores hominū cōfirmandos aptius vel ad diuinū numen placandū efficacius fingi, aut dici

Temperantia hostes internos & domesticos superat.

Ratio ordinis.

Cōclusiones
Aristorelis de
temperantia.

Intemperātia
in primis fu-
gienda.
Expositio
primæ qua-
stionis.

dici potest. Voluptatis enim nervos cō-
scindit flāmas furentis appetitus suppri-
mit, totam hanc vitam castam & hone-
stam reddit. Hinc quædam conclusiones
apud Aristotelem in hoc capite tradun-
tur: Quarum prima est, quòd temperan-
tia sit mediocritas inter voluptatem &
stuporem naturæ: secūda, quòd versetur
non circa animi sed circa corporis volu-
ptates: tertia, quòd non in omnibus cor-
poris voluptatibus ponatur, sed solūm in
illis, quæ gustū & tactum mouent: quar-
ta, quòd maximè in delicijs tactus mode-
rādis occupetur: postrema, quòd his po-
sitis intemperantia præ cæteris animi vi-
tijijs sit maximè fugiēda: Ab istis conclu-
sionibus hæ, quas in fronte vides, eruun-
tur quæstiones, quas etiam breuiter per-
stringēdas puto. Prima est. An rectè defi-
niatur temperantia? rectè Seneca; Est (in-
quit) temperantia habena voluptatis: re-
ctè Boetius, Est (inquit) temperātia nihil
aliud, quàm casta humane vitæ modera-
trix, & magistra; rectè Aristot. Est (inquit)
temperantia virtus animi inter volupta-
tem, & stuporem naturæ posita, quæ lin-
guam

gūam & manum, id est gustum & tactum
 in suis obiectis moderatur. Gustum & ta-
 ctum dico, nō quod alij sensus suis obie-
 ctis non delectentur (vt aures fabulis, vt
 oculi picturis) sed quod per se in illis so-
 lum, in his per accidens versetur tempe-
 rantia. Propriè enim tum temperantes
 dicimur, cum iustum & tactū rectè mo-
 deramur. Cæterum nescio, quantum vi-
 rus in reliquos sensus à gustu & tactu spar-
 git voluptas. Est enim compta, sed fallax:
 & venusta, sed insidiosa meretrix: quippe
 voce, vultu & veste fallit. Voce aurem,
 vultu oculum, veste fragrante odoratum
 capit. Istis enim (vt ait Philosophus) libi-
 dinosi in memoriā suarum cupiditatum
 redeunt & reuocantur. Quare nō solum
 linguæ & manib. sed etiam oculis, alijsq;
 sensibus franos temperantiæ injiciēdos
 censeo, vt velo castitatis oculi contacti
 nō videant Helenam: vt cera Vlyssis au-
 res obstructæ non audiant Cyrcem: clau-
 dite oculos, auresq; vestras obturate lu-
 uenes, claudite senes, nudā Dianam fu-
 gite: si hoc non moueat, nudā Bersābam,
 nudamq; Susannam fugite. Nam o-
 culus

Temperatiā
 per se circa
 gustum &
 tactum, per
 accidens cir-
 ca alios sen-
 sus versatur.

Voluptas o-
 mnes sensus
 inficit.

Sensus omnes
 continent
 habere decet.

Vilis digres-
sio.

lus in his vulneravit animum. Quid di-
cam? mores profectò nostrorum tem-
porum sunt nimis dissoluti. Quot enim
vbiq; Veneris depinguntur Idola? Quot
eidē meretriciæ pallatia? Quot passim
de Thaide proponuntur spectacula? quæ
omnia per oculos aures que quasi per fe-
nestras hominum animos inficiunt, vt
veluti aspidis aculeo icti in somno volu-
ptatis sine sensu pereant. Sed quid ago?
Ad species temperantiæ explicandas ve-
nio. Sunt autem quinque (vt aiunt inter-
pretes) nimirum Abstinencia, Sobrietas,
Pudicitia, Castitas, & alma Virginitas:
Abstinencia circa cibum: Sobrietas circa
vinum: Pudicitia circa osculum & am-
plexum: Castitas circa ipsam venerem:
Virginitas circa intacti pudoris institum
versatur. Hæ omnes, & singulæ tempe-
rantia comites, Epulones, Bibulos, Im-
pudicos, Luxuriosos, Hippocratis tenuē
diætam & salutarem docent: quam si di-
dicerint, nunquam cum Philoxeno gru-
is collum sibi dari optabunt, vt maiore
deliciarum voluptate in suis epulis capi-
antur.

Philoxenus
intemperans.

Tem-

Temperan-
tiæ nomen
capitur, vel

Latiùs, pro moderatione omnium ac-
tionum humanarum quæ cum volu-
ptate copulantur: & sic in obiectis o-
mnium sensuum versari dicitur.
Strictiùs, pro moderatione volupta-
tum in obiectis gustus & tactus: & sic
hoc loco proprie definitur.

- 1. Natura, quæ est, vel
 - Communis: & sic in omni-
bus omnium virtutum acti-
onibus cernitur.
 - Propria: & sic in obiectis gu-
stus & tactus solùm versatur.
- 2. Opposi-
tum: quod
est, aut
 - Intemperantia seu libido in
excessu.
 - Stupiditas naturæ & con-
suetudinis in defectu.
 - Proprium & per se, vt volu-
ptas gustus & tactus.
- 3. Obiectū,
quod est,
aut
 - Commune & per accidens,
vt turpiloquiū, quod per au-
ditum: veneris Idolum, quod
per aspectum animum inficit
& inescat.
- 4. Partes, vt
 - Verecundia: per quam tur-
pia fugimus.
 - Honestas: per quam deco-
rum obseruamus.
- 5. Species, vt suprà.
- 6. Offici-
um, quod
est
 - Conscisci cum voluptate
& dolore.
 - Abstinentiam in cibo po-
tuq; exercere,
 - Stimulos concupiscentiæ in
delicijs veneris refrænare.

In tem-
peran-
tia cõ-
sidera-
ri solèt
sex

Opp.

Opp.

Omnis virtus est habitus animi rationis participans: sed temperantia non est habitus animi rationis participans: ergo non est virtus. Maior constat in definitione virtutis: Minor est in principio huius cap. vbi docet philosophus, quod fortitudo & temperantia simul tractari debeant, quia sunt earum partium animi, quae sunt rationis expertes.

Resp.

Quamuis sunt duae partes appetitus, nempe irascibilis, quam fortitudo: concupiscibilis, quam temperantia regit: non tamen sequitur, quod haec virtutes in ijs partibus animi sedeant, quae sunt penitus rationis expertes. Intelligitur ergo hic locus de officio harum virtutum non de subiecto. Officium enim est irascibilem, & concupiscibilem appetitum imperio rationis subicere & edomare. Subiectum, si requiras, voluntatem constituo.

Subiectum
fortitudinis
& temperan-
tia voluntas.

Opp.

Temperantia est virtus animi, ergo voluptates animi refrenaret. Quo concesso sequitur id esse absurdum in textu, quod versetur solum circa corporis voluptates non animi.

Resp.

Circa corporis voluptates solum, id est primario, & per se versari dicitur.

Temperantia
primario &
per se versa-
tur in corpo-
ris volupta-
tibus.

Opp.

Voluptates animi saepe immaniores sunt quam voluptates corporis, ergo in illis moderandis potius per se, quam

in voluptatibus corporis versaretur temperantia. Ratio est quia virtus circa difficilius versaretur.

Resp.

Ratio non sequitur: quia libido ista animi ex insecta radice (id est) ex concupiscentia corporis nascitur: per accidens autem attingit animum.

Libido animi nascitur ex concupiscentia corporis.

Opp.

Oculi nonnunquam lasciuia & intemperantes dicuntur: similiter & aures: quia animum suorum obiectorum lenocinijs fallunt, & inficiunt: ergo in voluptatibus gustus & tactus solum non inheret temperantia.

Resp.

Idola (vt dixi modo) cupidinis non probo: pallatia veneris non dilaudo. Nam quamuis penicillum pictoris & scriptoris placet, venenum tamen (quamuis dulce) nocet: Sed ad argumentum respondeo, in aliorum sensuum obiectis casu & fortuito, in obiectis vero gustus & tactus per se & visua versari temperantiam.

Opp.

Thaidis fama nocuit Demostheni, et si nunquam viderit: memoria amplexus nouas flammis excitat, et si externa obiecta gustus & tactus desint: phantasia denique, in somno aliquando facies libidinis iucendat, et si gustus & tactus obdormierint: ergo interni etiam sensus, vt voluntas, memoria, phantasia pestifero habitu libidinis inficiuntur: quo dato sequitur, quod opus sit temperantia non minus in his internis, quam in illis externis sensibus moderandis.

R

Resp.

Resp.

Sensus exter-
ni primùm
corrumpun-
tur, tum in-
terni.

Appetitus, memoria, phantasia, aliq̄q̄, interni sensus ic̄tu quidem concupiscentia vulnerantur, ac (vt antea ostendimus) per ipsũ corpus, quod primùm in potentias anima transfundit venenum. Quare et si consopitis externis sensibus phantasia aliquãdo ad turpitudinẽ nos in somno alliciat, turpis tamen & voluptuosa actio suã originem ab ipsis sensibus primùm infectis hausit.

Opp.

Stupor natura tantus in nullo est quin aliquando telum estumg, cupidinis sentiat: ergo male desinitur temperantia medium inter excessum voluptatis, & stuporem natura.

Resp.

Nullos homines istis temporibus in smaragdos, id est, in castitatis lapides commutatos scio: paucos admodum sponte factos eunuchos audio. Nõ ergo quid sit, sed quid possit esse hoc loco queritur. Potest quidem fieri vt aliquis in vsu, modo, ordine voluptatis deficiat, & hic in stupore peccare dicitur. Stupor enim hoc loco non priuatio, sed defectio legitime voluptatis desinitur.

Dubium c.

Verum belluæ voluptatibus aliorum sensuum à gustu & tactu delectentur?

Obie- ctis sen- suum	Inter-	nè, per	{	Memoriam sensitiuam, vt canis
				viso domino.
				Communem sensum, seu phan-
				tasiam, vt ouis visã matre.
				Instinctum sagacis natura: vt
				aranea visã preda.

mouē zur bel- lua, vel	Exter- nē, vel	Per se,	Gustu: ad nutritionem. Tactu: ad generationem & conseruationem spe- ciei & nature.
		Per ac- cidens in	Auditu: sic aues & vrsi capiuntur harmonia. Aspectu: sic sima suos carulos, sic pauones suas plumas delectabiliter a- spiciunt. Olfactu: sic canes, porci, pisces odoribus capti ad cadauera longissime per- trahuntur.

Opp.

Canis leporis odore non delectatur, sed pastu: leo
 voce bouis non capitur, sed esu: & sic in omni genere
 brutorum animantium: ergo vana & inuutilis est ista
 distinctio. Antecedens est Aristotelis in hoc cap.

Resp.

Aliquid percipitur
 sensibus bifariam.

}	Distincte, & per se: & sic so- lus homo de obiectis sensuum perfecte iudicat.
	Confuse, & per accidens: & sic etiam bellua obiectis aliorum sensuum à gustu & tactu de- mulcentur.

R 2 Opp.

Opp.

Cantus Cygni ante mortem non est causa cibi quæ non capit, aut coitus quem abhorret: ergo est aliqua sensibilis delectatio in eo per se, & non per accidens, vt docetur in textu.

Resp.

Cantu suo Cygnus per se non delectatur, sed sic agere natura instinctu cogitur. Vt enim natura Phœnicem docuit in extrema senectute seipsam vrere: ita hanc auem senio confectam docuit dulciter ante suam mortem canere.

Aliud dubium cap.

An temperantia & natura aliqua ex parte opponantur.

Opp.

Licet secundum naturam concupiscere, nec non expleri voluptatem: sed temperantia hac prohibet, ergo temperantia & natura aliqua ex parte opponuntur.

Resp.

Natura duplex est, animalis & humana, Instinctum est quidem vtrique, concupiscere coniunctionis & procreationis causa, sed ita instinctum est, vt belluæ instinctum sua constitutionis, homines verò habitum rationis sequerentur. Dedit ergo natura appetitum non vt voluptari ad libidinem, sed vt necessitati conseruanda speciei cum modo & ordine subseruias. Hunc ergo modum & ordinem solum præscribit temperantia natura ipsius optima conseruatrici.

Concupiscē-
tiæ . modum
præscribit
temperantia.

CAP.

An cupiditas naturalis sit vitium?

Quid cupiditas? Quid intemperantia & stupor?

An intemperantia magis repugnet temperantiae quàm stupiditas?

An omnis cupiditas sit cum dolore coniuncta?

FOMES libidinis, omnisque intemperantiae in nobis est ardens quaedam naturae cupiditas, quae vulgo concupiscentia dicitur. Haec tanquam lepra appetitum inficit, & quasi Hydra percussa semper maiora acquirit capita. At desperandum tamen non est. Nam istius praesens remedium est inclytissima virtus temperantia. Caeterum ne in capitibus istius malae bestiae excindedis minus cautè & prudenter laboremus, post definitam temperantiam ipsam cupiditatè hoc loco diuidit & definit philosophus, sic enim loquitur, Cupiditatum aliae communes sunt & naturales, aliae propriae & adscititiae: vbi cibi cupiditas naturalis est, Omnes enim cum vacui sunt, cibum aut

Concupiscentia est quasi hydra multorum capitum.

Conclusio-
nes quatuor
de cupidita-
te.

potū appetunt, & vt ait Homerus, cubile optat adolescens: Hac proposita diuisione, quatuor sequuntur conclusiones: prima quòd perpauci admodū in communi & naturali cupiditate peccent: 2. quòd proprijs cupiditatibus ferātur homines in multorum facinorum præcipitia: 3. quòd cupiditates hominū non sint sine turpi dolore animi: postrema quòd vix aut nunquam reperiantur illi, qui in defectu voluptatis delinquūt. Hinc primum quærit, An naturalis cupiditas sit vitium: In naturali cupiditate considerātur, Radix, act^o & cōsensus: in radice potentia, in actu habitus, in cōsensu animi affectus cernitur, In radice est quidē pulsus motusq; naturæ, idemq; aut simplex aut corruptus, simplex vt cū esurias appetere cibum, & hoc modo cupiditas nō est peccatū: corruptis vt in concupiscendo transire modum, & sic vt ait philosophus est flagitium. Hic pulsus enim est vt motus cordis quem nemo mortaliū in hac vita reprimit: si addas actū, caue, nā citò ardescet: si addas cōsensum, fuge, nā aliter magnum nascetur incendium.

Est

Est enim cupiditas fomes & famus peccati: fomes quo accendimur: fumus quo suffocamur. Vis scire præclaram sobolē istius seminis? audi: ab hoc tanquā à sordida lacuna fluunt fornicatio, adulterium, stuprū, nocturna pollutio, incestus, & immane illud scelus cōtra naturam, si cupias scire quā pulchræ sint istæ filiæ, attēde: Fornicatio est vaga & profusa soluti cum soluta intemperantia. Adulterium est indiuiduæ societatis ac matrimonij violatio. Stuprum est virginis turpis & libidinosa corruptio. Incestus est affinis & cognati sãguinis cõtaminatio. Nocturna pollutio est per corruptam phãtasiã dormientis ad turpitudinē. prouocatio. Peccatum contra naturam (quia est horrendum) sub velo silentij ac verecundiæ dissimulandū cēseo. Hinc liquidò cōstat, quid sit cupiditas, quid intēperãtia, & qd ex opposito sit stupor naturæ. Cupiditas est quẽdã naturalis ad peccandū in humano appetitu p̄liuitas & propēsiõ. Intēperãtia est, vt ait philosophus in textu, vitiosa voluptatū exuperantia: Stupor est voluntaria & nimia licitę voluptatis fuga &

Quid Fornicatio, Adulterium. Stuprum. Incestus. Pollutio nocturna. Peccatum contra naturam.

Cupiditas. Intemperantia.

Stupor.

R 4 sup-

suppressio. In excessu terrius & frequētius, in defectu autem leuius ac rariùs peccare nos docet Aristot. Pauci enim sunt qui scintillulas naturæ in flammis cupiditatis nõ cõuertunt: est tamē omnis cupiditas cum dolore coniuncta & copulata. Sitis enim voluptatis febrim mentis parit, quæ semel accensã in corde ac per omnes regiones corporis dispersa gelidis Dianæ fontibus facilè non extinguitur.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Cupiditatum alia sunt

Communes versatæ in rebus omnibus quæ appetuntur, vt in cibo, potu, venere & honore, &c.

Propriæ, positæ in circumstantijs rerum quæ appetuntur, vt in hoc cibo, hoc potu hac venere, hoc honore. In vtroque membro huius diuisionis peccatur, si cõcupiscentiam naturaliter mouentem actus & consensus vel cum defectu, vel cū excessu sequantur.

Alia distinctio eiusdem questionis.

Cupiditatum alia est

Naturalis seu insita, quæ est in

Appetitu coniunctionis & procreationis ad affectu. Imperu declinationis ad peccatum.

In nõ repugnando voluptati cum alliciat.

Moralis seu acquisita, alia est vel

In indulgendo eidem cū incendat, & istis modis per actû & cõsensum animi cupiditas (aliter peccati fomes) ipsum peccatum redditur.

Opp.

Opp.

Nemo peccat in his qua nobis à natura insunt: sed cupiditates insunt nobis à natura, ergo nemo in illis peccat. maior probatur quia virtus & vitium non insunt à natura.

Resp.

Cupiditates considerantur, vel	{	Secundum essentiam, & sic insunt nobis à natura fomitesq; vitiorum dicuntur.	Cupiditas quomodo insit vel non insit à natura.
		Secundum exuperantiam, & sic non insunt à natura, sed ipsa vitia appellantur.	

Opp.

Si repletus & distentus Baccho plus vini appetat, hoc facit quidem naturaliter, sed ita appetere est vitium ergo naturalis cupiditas est peccatum.

Resp.

Ista cupiditas non est communis & naturalis, sed propria & voluntaria, secundum quam (vt ait philosophus) plus mille modis offendimus.

Opp.

Stupor multum prodest ad acquisitionem virtutis cum sit fuga voluptatum, ergo non est vitium.

Resp.

Stupor est fuga voluptatū, sed sine ordine & ratione.

Opp.

Stupor vel ex mala complexione, vel ex agitudine nasci-

Stupor inordinata fuga voluptatura.

R s nasci-

nascitur, ergo non est vitium: omne enim vitium est voluntarium.

Resp.

Non solum complexio & agridudo: sed etiam nunquam mala consuetudo eundem parit.

Opp. contra 3. Quæst.

Cupiditas est aut naturalis aut propria: ergo nulla est cum dolore coniuncta: ratio tenet quia natura in naturali, & voluptas in propria dolorem fugiunt.

Resp.

Per se, & sic est delectabilis.

Cupiditas
cōsidera-
tur, vel

{	Per accidens, & sic res tristis & molesta dicitur: cum enim concupiscens aut diutius aucupetur voluptatem, aut non assequatur cum velit, mordacissimum dolorem & animi cruciatum sentit.
---	--

Opp.

Nocturna pollutiones non sunt voluntariae. ergo non sunt peccata. Antecedens patet, quia contingunt in dormientibus.

Resp.

Causa i- starum est du- plex, vel	{	Natura, & sic non sunt peccata: non est enim culpanda natura si expellat venenum.
		Mala precedens cōsuetudo, & sic sunt peccata: quippe voluntas corrupta ex motu natura suum prabet consensum.

CAP.

An optima remedia intemperantiae sint abstinentia & castigatio?

An intemperantia sit magis voluntaria quàm timor qui opponitur fortitudini?

Quoniam nihil prodest detegere ^{Remedia in-} plagam, si non adhibeas medici- ^{temperantiae.} nam: conuenit vt hanc intemperantiae fatis prolixam narrationem consilium philosophi medicinae loco sequeretur. Concludit ergo hunc librū Aristot. consilio potius quam praecepto, dehortādo magis ab hoc monstro scelerum, quàm nouum aliquod thema aut argumentū demonstrando. Sunt tamē istius capitis quatuor argumenta, quorum primū est quòd intemperantia cū voluptate cōiuncta sit magis voluntaria quàm timor animi, quē dolor sequitur: alterū, quòd intemperantia sit ob scēdam voluptatē sui quasi pedissequam maiore reprehensione digna quàm timor: 3. quòd in pueritia & flore aetatis hoc vitium concupiscentiae incalescat maximē: Postremum quòd optima remedia istius sceleris sint duo,

duo, abſtinentia & caſtigatio. Vtinam profectò hoc breue conſilium (ſicuti decet) ab omnibus perciperetur: tum ſane Gulofì ſuam crapulam, ebriofì ſuam infamiam, libidinoſì ſuam infamiam fugerent, imò abhorrerēt. O tempora in quibus nunc viuimus: quot gula, quot venter, quot turpis libido perdidit? Gulofe quid quæriſ? cibū. Ebriofe quid ſitiſ? vinum. Libidinoſe, quid petiſ? venerem.

O curas hominum, O quantum eſt in rebus inane?

Gula, ebrietatis, & venereis comites.

Gulę comes putredo eſt, ebrietatis obliuio eſt, veneris ignominia, molliuſculè tamen & delicatè viuimus. ſed quid ago? melius eſt auerſa facië putenda iſtorum temporū contegere, quàm dicēdo multa multorum animos nimium exulcerare. Viſ epulari? licet: ſed vttere abſtinētia. Viſ vinū bibere? placet: ſed ſobrietatem adhibe. Viſ mulierem tangere? id tibi nō negatur, ſi adſint caſtitaſ & pudicitia. Ceterùm abſq; hiſ fræniſ hæc agere non licebit, quippe venter cibo vinoq; æſtuans citò ſpumat libidinē: eſt enim periculofa reſ gula, nam tollit vitā: eſt luxurioſa reſ vinum, nam tollit ingeniū. Rectè Propertiuſ.

Vi-

*Vino forma perit, vino corrumpitur atas,
Vino sepe suum nescit amica virum.*

Sapienter Ovidius:

Nox & amor, vinumq; nihil moderabile suadent.

Istorum nunc tandem quæris remediū?
age ergo, audi Poetam,

*Ocia si tollas, periere cupidinis arcus,
Contemptaq; iacent, & sine luce faces.*

Audi philosophum: Castigatione qua-
dam adhibita, cōtrahi debet id omne in
nobis, quod rerum turpium ac libidino-
sariū cupiditate rapitur nimiumq; exul-
tat ac luxuriat. Summa omnium est: si sit
animus propensior in libidinem, adhibe
ieiuniū: si sit præceps & effrænis, adhibe
consilium: si sit præcipitantior, adhibe
flagellum: Consiliū enim labētes: lapsos
ieiunium: insanos & furentes flagellum
sanat: est quidem hoc corpus insolens &
superbum naturæ mancipiū quod laxis
habenis aliquando furit, retractis tamen
nonnunquā obediens rationi & virtuti
redditur. Hieronym. pius ille pater mul-
tis ieiunijs maceratus dormiens olim in
cremo delicias Romæ vidit: O Christe,
qd nos exquisitis ferculis faginati, mero
disten-

Castigatio
vtilis.

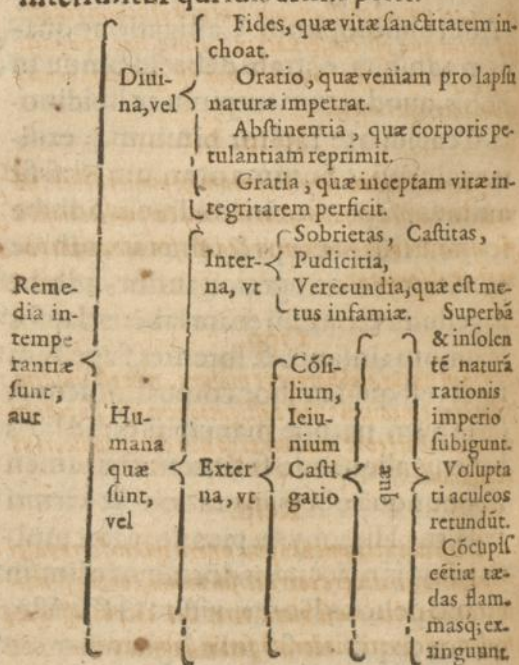
Nota.

Hieronymus
in eremo de-
licias Romæ
cogitavit.

distenti, lasciuia musica perfusi, in eburneis lecticis securi & consopiti agimus? sed hinc finem impono studiose lector, modo memineris teiptum consilio &

Bis vincit qui se vincit.
Bis perit, qui suis armis perit.
abstinentia vincere: quod si feceris audis sapientem Senecam: Bis vincit qui se vincit: quod si non feceris, audis iterum, Bis interimitur qui tuis armis perit.

Ex Boetio.

Disiur

Distinctio secunda Quaestionis.

Intemperan- tia est magis voluntaria quam stupor, propter	}	Procliuitate naturæ, unde motus. Innatam cupiditatem, unde affectus. Vnitam voluptatem, unde consensus. Obiectorum varietatem, unde habi- tus intemperantiæ nascitur.
---	---	---

Opp.

*Absinentia seu ieiunium natura vires frangit, spi-
ritus diminuit, sanitatem tollit, totum deniq; hominẽ
minus aptum ad præstandum virtutis officium reddit:
sed virtus qua est conseruatric natura hæc prohibet:
ergo abstinentia seu ieiunium non est optimum reme-
dium intemperantiæ.*

Resp.

<i>Quemadmodum seruus contumax puniri debet, nõ vt dispareat, sed vt submissior fiat: ita corpus hoc nõ stru- fic macerare debemus, non vt cadat, sed vt rationi pa- reat & obsequatur.</i>	}	Corpus tra- ctandum vt seruus contu- max
---	---	---

Opp.

*Quod natura abhorret vt malum, non est eiusdem
salutare remedium: sed castigationem & flagellum
natura abhorret vt malum: ergo non debet adhiberi vt
remedium.*

Resp.

<i>Si lasciuienti iumento plus oneris quam ferre valet imponatur, in itinere corruet: sin minus, contra stimu- lum calcitrabit: ita si vltra vires hoc corpus affligas, malum est: si verò moderatè serias, salutare est.</i>	}	Castigatio modica salu- tatis est.
---	---	--

Opp.

Opp.

Pharisei hac fecerunt, & tamen hypocrita à Christo sunt appellati: ergo hoc præceptum non videtur vtile & fructuosum.

Resp.

Castigarunt se Pharisei hypocriticè.

Castigatio voluntaria neque nimis grauis esse debet, neque nimium leuis.

Fecerunt quidem Pharisei sed dissimilanter: fecerunt etiam Moyses, Elias, Iohannes præcursor & ipse Christus eadem vere & efficaciter. In Iohannis abstinentia tria imitatione digna mihi videntur, tenui diata, vestis aspera, eremus solitaria. Non est ergo hoc præceptum inutile, non est contra fidem. Paulus enim vas electionis castigauit corpus suum, & in seruitutem redegit, ne fortè cum alijs prædicauerit ipse reprobus inueniretur. Caterùm pondus hoc quod nobismet imponimus, aequis prudentie lancibus est trutinandum, vt ferentem neq; grauitate opprimat, neq; leuitate licentius insolescere & superbire sinat. Vt enim nauis si supra modum oneretur, subsidet, si infra modum, ad omnem flatum vacillat & periclitatur: ita corpus nimis afflictum perit, minus verò quàm decet, statim veluti inflata vesica seu bulla intumescit.

Contra aliam quæstionem.

Opp.

Voluntas est aequè principium omnium vitiorum & virtutum, vt habetur in 2. lib. Ethic. ergo intemperantia non est magis voluntaria quàm stupor, quia ex altera parte temperantia opponitur.

Resp.

Resp.

Duo in vi-
tibus & vir-
tutibus spe-
ctantur, {
Essentia, vt sunt habitus, & sic eque
voluntaria habentur omnia.
Circumstantia, vt sunt actus, & sic
intemperantia est magis voluntaria quam
stupor, quia illa voluptatem, hic vero do-
lorem concomitantem habet.

Alia quædam dubia capitis.

An dolor magis labefactet naturam
quàm voluptas?

Dubia cap.

Opp.

Intemperantes & libidinosi sunt breuissima vite:
ergo voluptas qua est illorum comes, magis labefactat
naturam quàm dolor antecedens experientia probat.

Resp.

Voluptas in textu secundum naturam non secun-
dum exuperantiam intelligitur: illa enim conseruat,
hæc verò magis labefactat quàm dolor.

Voluptas im-
modica plus
nocet quàm
dolor.

An vehementer voluptates in-
sanire faciant?

Vehementior
voluptas in-
sanire facit,
quia {
Cerebrum humanum nimis exiccat.
Spiritu animalè nimis perturbat.
Varijs intentionibus Phantasiam
vulnerat.
Immensos dolores in appetitu exci-
tat.

Voluptas ve-
hementior
ad insaniam
adigit.

S

Opp.

Opp.

Animus rationis compos est vt ait Arist. lib. 3. de anima, cap. 5. ab omni perturbatione liber & immunis: ergo a voluptate ita non vincitur vt insanat.

Resp.

<p><i>Animus rationis compos consideratur bifariam, vel</i></p>	}	<p><i>Absolutè vt est spiritus, & sic est immortalis ab omni perturbatione & affectu.</i></p> <p><i>Comparatè vt est actus, & sic affectibus corporis aliquando vincitur, nec non sapè eorum impetu à sede rectæ rationis dimouetur.</i></p>
---	---	--

Deo gloria.

LIBER